

TAMPEREEN
AMMATTIKORKEAKOULU

”MEILLÄ OLI AIKAA KESKITTYÄ TOI- SIIMME”

Lapsen ja vanhemman vuorovaikutuksen vahvistami-
nen valokuvatyöskentelyn avulla

Kati Latvala

Opinnäytetyö
Huhtikuu 2017
Sosiaalialan koulutusohjelma

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma

LATVALA, KATI:

”Meillä oli aikaa keskittyä toisiimme”

Lapsen ja vanhemman vuorovaikutuksen vahvistaminen valokuvatyöskentelyn avulla

Opinnäytetyö 62 sivua, joista liitteitä 4 sivua
Huhtikuu 2017

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, voidaanko lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta vahvistaa valokuvatyöskentelyn avulla kerhotoiminnassa. Tutkimuksen toteutus tapahtui toiminnallisena valokuvakerhona yhteistyössä pirkanmaalaisen seurakunnan kanssa. Kohderyhmänä toiminnassa olivat jokaisella toimintakerralla viisi äitiä ja heidän 4–5-vuotiaat lapsensa. Kerho kokoontui neljä kertaa, ja toiminnassa sovellettiin Miina Savolaisen kehittämää voimauttavan valokuvan menetelmää. Tutkimusaineisto koostui valokuvakerhossa tehdyistä havainnoista, kerhossa käydyistä loppukeskusteluista, apuohjaajan haastatteluista, vanhemmilta saaduista lomakehaastatteluista sekä valokuvista. Luottamuksellinen aineisto eli valokuvat ja valokuvaajat on poistettu julkisesta raportista.

Tutkimustuloksista kävi ilmi, että voimauttavan valokuvan menetelmä sovellettuna mahdollisti monella tapaa lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen. Lapsi ja äiti saivat yhteistä aikaa keskittyä toisiinsa, ja heillä oli mahdollisuus olla kokonaisvaltaisesti toisen huomion kohteena. Voimauttavan valokuvan menetelmää käyttäen lapsella oli mahdollisuus olla oman äidin hyväksyvän katseen kohteena ja näin hän sai mahdollisuuden voimistaa omaa minäkuvaansa. Voimauttava valokuva loi mahdollisuuden lapselle ja vanhemmalle kiireettömyyteen ja keskittyneisyyteen, jotka ovat tärkeitä asioita toimivassa vuorovaikutuksessa. Menetelmän avulla he olivat vuorovaikutuksessa keskenään, ja vuorovaikutuksen perustana oli molempien aito vastavuoroinen läsnäolo ja mielenkiinto toista kohtaan. Äideillä oli näin aikaa kuunnella lastaan. Kaksi äitiä koki, ettei heidän ja heidän lastensa vuorovaikutus muuttunut lainkaan. He olivat kuitenkin samaa mieltä kaikkien osallistujien kanssa siitä, että kerhotoiminta mahdollisti mukavaa yhdessäoloa oman lapsensa kanssa.

Valokuvatyöskentelystä saatujen palautteiden ja kokemusten perusteella voidaan todeta, että se on tarkoituksenmukainen menetelmä lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen vahvistamiseen. Vuorovaikutusta vahvistavana menetelmänä sen etuja ovat menetelmän dialogisuus, näkemisen tapa, itsemääräisoikeus, tasavertaisuus, lapsen luottaminen ja positiivisen palautteen antaminen. Vastaavaa kerhotoimintaa voidaan soveltaa erikäisille lapsille vanhempineen.

Asiasanat: vuorovaikutus, voimauttava valokuva, lapsi, vanhempi

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree Programme in Social services

LATVALA, KATI:

“We had time to focus on each other”

Supporting child-parent interaction with the method of empowering photography

Bachelor's thesis 62 pages, appendices 4 pages

April 2017

The purpose of this thesis was to collect information on how photography strengthens the interaction between children and parents and how well it works among the functional group. The empirical study was conducted in the Pirkanmaas congregation. It consisted of 4 meetings with 5 children and their mothers. The method of empowering photography by Miina Savolainen in related ways of working were used and applied. The data was collected by making observations in the photography group, and having final discussions with the assistant leader and from the questionnaires received from the mothers and photographs.

The Bachelor's thesis indicated that photography work is a good method when working with children and parents to promote interaction between them. The child and the mother were given time to focus on each other. An important factor is that the child has the possibility to strengthen his own characteristics. Two mothers felt that the experience with their children had not changed at all. However they were of the same mind with the other participants that club activities gave the possibility to be together with their own children.

The findings indicate and based on the feedbacks it can be said that photography is a functional method supporting the interaction between children and their mothers. Interactivity strengthens the benefits in communication, sight, independence, equality, trusting the child and giving positive feedback. The method can also be utilized by applying different aged children with their parents.

Key words: interaction, empowering photo, child, parent

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	5
2	VUOROVAIKUTUS JA SEN MERKITYKSELLISYYS	7
2.1	Varhaisen vuorovaikutuksen merkitys aivojen kehittymiselle	7
2.2	Ihmisten peilaus	9
2.3	Kiintymyssuhteen syntyminen vaikuttava vuorovaikutus ja kiintymyssuhdemallit.....	10
2.4	Vuorovaikutuksen kehittyminen sikiöajasta leikki-ikään.....	14
2.5	Vastavuoroisuus.....	17
3	VALOKUVAUS MENETELMÄNÄ	20
3.1	Valokuvatyöskentely lasten kanssa	20
3.2	Voimauttava valokuva	21
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	24
4.1	Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset.....	24
4.2	Tutkimusmenetelmät	25
4.3	Aineiston analyysi.....	34
5	TULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET	35
5.1	Miten voimauttavan valokuvan menetelmä vahvistaa lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta kerhokerroilla?.....	35
5.2	Miten vanhemmat kokevat muutosta vuorovaikutuksessa lapsensa kanssa kerhoissa käytettävän voimauttavan valokuvan menetelmän johdosta?..	42
6	POHDINTA.....	50
6.1	Luotettavuus ja eettisyys.....	51
6.2	Kehittämisidea ja ammatillinen kasvu	52
	LÄHTEET.....	55
	LIITTEET	58
	Liite 1. Mainos	58
	Liite 2. Kutsukirje.....	59
	Liite 3. Havainnointirunko	60
	Liite 4. Lomakehaastattelu	61

1 JOHDANTO

Tiedetään, että vuorovaikutus vaikuttaa ihmisen aivojen kehittymiseen sikiöajasta aina lapsuuden ensimmäisiin vuosiin. Tämän vuoksi lapsen ja vanhemman välinen varhainen vuorovaikutus on erittäin tärkeässä asemassa ja siitä muodostunut turvallinen kiintymyssuhde. Kiintymyssuhde vaikuttaa lapsen elämään aina aikuisiälle asti. Sillä on merkitystä erityisesti itsetunnon ja minäkuvan kehittymiseen, uusien ihmissuhteiden solmimiseen ja tunteiden ilmaisemiseen hyväksytyllä tavalla. Myönteisen vuorovaikutuksen myötä lapsi saa kokea olevansa tärkeä henkilö ja vanhempiansa rakastama (Korhonen 2008, 1).

Nykyajan hektisyys luo omat haasteensa lapsiperheiden elämään ja vanhemmuuteen. Vanhempien työkiireet ja ajankäyttö tietotekniikan ja puhelimen ääressä vähentävät vuorovaikutusta ja aitoa läsnäoloa lapsen kanssa. Omasta lapsestaan iloitseminen saattaa hävittää ja lapselle merkitykselliset vanhemman kosketukset ja katseet rakkauden osoituksina puuttuvat (Korhonen 2008, 1). Nämä ovat asioita, minkä vuoksi lapsen ja vanhemman vuorovaikutukseen tulee kiinnittää huomiota ja tukea heidän välistään vuorovaikutusta mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Tällä voi olla myös suuri ennaltaehkäisevä merkitys lapsen elämässä pärjäämiseen.

Idea opinnäytetyöhöni nousi, kun kävin osana sosionomin opintoja voimauttavan valokuvan menetelmän kurssin, jonka kiehtovuuden halusin yhdistää lapsen ja vanhemman vuorovaikutuksen vahvistamiseen. Tutkimukseni toiminnallista osuutta varten perustettiin ryhmä yhteistyössä pirkanmaalaisen seurakunnan kanssa. Kerhotoiminnassa sovellettiin voimauttavan valokuvan menetelmää sekä vuorovaikutusleikkejä. Kerhotoimintaa oli neljä kertaa ja siihen osallistui viisi lapsi-äitiparia jokaisella toimintakerralla.

Opinnäytetyöni on laadullinen tutkimus, jossa on toiminnallinen osuus. Tutkimukseni tavoitteena oli selvittää, miten valokuvatyöskentely näkyy lapsen ja vanhemman välisessä vuorovaikutuksessa ja pystyttiinkö tällä menetelmällä vahvistamaan heidän välistä vuorovaikutusta kerhokerroilla ja kerhotapaamisten jälkeen kotona. Opinnäytetyön aineisto kerättiin tästä ryhmästä osallistuvan havainnoinnin, loppukeskustelujen, apuohjaajan haastattelun, vanhempien täyttämän lomakehaastattelun sekä valokuvien avulla.

Opinnäytetyöni aihe lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen vahvistaminen on tärkeä asia. Vuorovaikutuksen tukemiseen liittyviä tutkimuksia on jonkin verran ja tukimenetelmiä on kehitelty, mutta itse halusin selvittää tämän opinnäytetyön kautta, voiko valokuvatyöskentelykerho olla lapsen ja vanhemman vuorovaikutuksen vahvistava menetelmä? Tutkimukseni avulla toin näkyväksi, miten menetelmä tukee lapsen ja vanhemman vuorovaikutusta sekä vanhempien kokemuksia valokuvatyöskentelykerhosta.

2 VUOROVAIKUTUS JA SEN MERKITYKSELLISYYS

Vuorovaikutuksella tarkoitetaan ihmisten välistä kanssakäymistä, johon kaikki ihmiset kykenevät ja jossa osapuolet vaikuttavat toinen toiseensa (Vilén, Leppämäki, & Ekström 2008, 18; Launonen 2007, 17). Tietoinen vuorovaikutus eli viestintä luo perustan ihmisten väliselle vuorovaikutukselle, jossa he peilaavat itseään ja toimintaansa muihin ihmisiin eli ihmiset ilmaisevat tavoitteellisesti toisilleen ajatuksiaan, tietojaan, tarpeitaan ja tunteitaan, mutta myös vastavuoroisesti vastaanottavat ja tulkitsevat toistensa ilmaisua. (Kauppila 2005, 25; Launonen 2007, 6; Vilén ym. 2008, 18 – 19). Kauppila (2005, 26 – 27, 33) jakaa viestinnän erilaisiin tasoihin. Ensimmäinen taso on sanallinen viestintä eli verbaalinen viestintä, joka sisältää koko kielen käytön ja puheilmaisun sanalliset muodot. Toisena hän mainitsee tunteiden viestinnän tason, joka tarkoittaa tunnetilojen havaitsemista ja niihin vastaamista. Vuorovaikutuksessa herää tunnetiloja, jotka tarttuvat henkilöltä toiselle. Intuitiivisen viestinnän taso merkitsee kykyä päästä viestinnässä toisen kanssa samalle aaltopituudelle ja empatian kokemiseen. Sanaton viestintä eli nonverbaalinen vuorovaikutus sisältyy fyysisen viestinnän tasoon. Sanaton viestintä tarkoittaa mm. asentoja, eleitä, ilmeitä, kosketusta ja kehon välittämää kieltä. Viimeisenä hän mainitsee käsitteen voimien viestintä, joka sisältää sekä sanallista että sanatonta viestintää ja sen vuoksi käsite on vaikea kuvata. Käsiteellä kuvataan pääasiassa dynamiikkaa, jossa on vihan ja rakkauden voima ja toisaalta dominoivia ja hyväksyviä elementtejä. Vuorovaikutus on toimivaa ja hyvää silloin, kun sanalliset ja sanattomat viestit ovat yhdenmukaisia. Hyvään vuorovaikutukseen liittyy avoimuutta ja rehellisyyttä ja vuorovaikutuksessa olevien henkilöiden luottamus kasvaa vuorovaikutuksen edetessä. (Kauppila 2005, 33, 70 – 72.)

2.1 Varhaisen vuorovaikutuksen merkitys aivojen kehittymiselle

Aivot kehittyvät monivaiheisesti alkeellisemmista osista kehittyneempiin osiin ja kehitys alkaa raskauden ensimmäisistä viikoista jatkuen nuoruusikään saakka. Aivojen rakenteellinen kehitys tapahtuu raskausaikana ja toiminnallinen kehitys tapahtuu vasta syntymän jälkeen. Aivot voidaan jakaa rakenteellisesti ja toiminnallisesti kolmeen eri tasoon, joita ovat liskoivot, limbinen järjestelmä ja isoivokuori. (Mäkelä 2003, 14; Mäntymaa, Luoma, Puura & Tamminen 2003, 459; Mäntymaa & Puura 2011, 17 – 18.) On todettu,

että etenkin aivojen varhaiskehitykseen sisältyy herkkyyskausia, jolloin ensisijaisen hoitoympäristön tarjoamat positiiviset tai vahingolliset vuorovaikutussuhteet lapsen ja aikuisen välillä vaikuttavat aivojen kehittyvälle organismille (Glaser 2001, 75 – 76).

Syvimpanä olevaa kerrosta kutsutaan liskoaivoiksi, joka kuvastaa lajikehityksen sitä tasoa, jolla linnut ja matelijat ovat. Liskoaivoakeskukset säätelevät autonomisen hermoston kautta ruumiintoimintoja, kuten uni- ja valverytimiä sekä syömistä ja ruoansulatusta. Ne ohjaavat myös käyttäytymispiirteitä ja mielialoja mm. myönteisestä kielteiseen. Liskoaivojen ylin ohjauskeskus on manteliumake, joka ohjaa käyttäytymistä primitiivisten, voimakkaiden ja mustavalkoisten reaktioiden kautta. Jo liskoaivoitasolla ihmisvauva on voimakkaasti suuntautunut havaitsemaan erilaisia ärsykyksiä ja reagoimaan niihin positiivisesti. Vauvan aivoissa on tuttua kohti suuntautuva suuntain, joista hajuaisti on varhaisen tunnistamisen kannalta keskeisin, koska näin lapsi oppii tunnistamaan oman äidin tuoksun ja saa kääntymään sitä kohti. Tutun ihmisen läsnäolo rauhoittaa lasta ja samalla muiden havaintojen vastaanottaminen parantuu. Vauvan aivoihin on ohjelmoitunut myös varoituksia elämän jatkumisen kannalta vaarallisista ilmiöistä, kuten esimerkiksi putoamisen tunne. Nämä reaktiot säilyvät ihmisessä läpi elämän. (Mäkelä 2003, 14 – 15, 21 – 23.)

Noin kahden kuukauden iässä alkaa kehittymään limbisen järjestelmä, joka sijaitsee aivorungon ja isoaivojen kuorikerroksen välissä. Kehitystä tällä alueella jatkuu puolentoista vuoden ikään asti. Tässä vaiheessa vauvan vuorovaikutus lisääntyy, häntä alkaa kiinnostamaan ympäristö ja erityisesti ihmiset. Lähellä olevien ihmisten kasvot ja katse jäsentävät keskushermostoa voimakkaimmin kuin mikään muu. Tästä johtuu vauvan uppoutuminen häntä hoitavan aikuisen katseeseen ja kasvoihin. Vauva alkaa matkimaan ilmeitä ja matkimisen kautta hän saa sisäisen mallin ilmeiden kuvaamista sisäisistä mielentiloista. Tällöin myös hoitavan aikuisen tunnekokemus siirtyy osaksi vauvan omaa ja tässä vaiheessa rakentuvaa tunnekenttää. Limbisessä järjestelmässä olevia reaktiotapaa rakentuvia perusoletusmalleja, jotka ovat lapsen ensimmäisen ikävuoden aikana, kutsutaan kiintymyssuhteen tai kiinnittymisen malleiksi. Limbisen järjestelmän säätelyn taidot kypsyvät kiintymyssuhteissa, joka on keskeisin vuorovaikutussuhde vauvalle. (Mäkelä 2003, 15, 24 – 25, 29.)

Kaikkein kehittynein aivojen osa on isoaivoikuori, jonka kehitys alkaa toisen ikävuoden aikana limbisen järjestelmän kypsymisen jälkeen. Isoaivoikuori on aivoissa korkein yhdistelevä informaatiota käsittelevä osa. Isoaivoikuoressa on kaksi puolta, joista oikea puoli

kypsyys ensin. Sen kypsyminen saa muotonsa niistä tunteiden jakamisen, yhteisyyden ja yhdessä arvottamisen kokemuksista, joita pieni lapsi saa emotionaalisesti merkittävässä vuorovaikutustilanteissa. Kielen kehityksen alkuvaiheet sijoittuvat tähän vaiheeseen. Noin puolitoistavuotiaana vasemman puolen kehittyessä, se saa valmiiksi työstettyä merkityksellistä materiaalia oikealta aivopuoliskolta. (Mäkelä 2003, 15, 35 – 37.)

Keskushermostossa esiintyy kahden ensimmäisen elinvuoden aikana aksonien, dendriittien ja synapsien ylituotantoa. Hoivaan ja vuorovaikutukseen liittyvät kokemukset vanhemman tai muun hoivaa antavan aikuisen kanssa ohjaavat tiettyjen synapsiyhteyksien muodostumista toiminnallisiksi ja toisten karsiutumista myöhemmin tarpeettomana pois. (Mäntymaa ym. 2003, 459 – 460.) Varhaisessa vuorovaikutuksessa keskeisessä asemassa on kognitiivisen ja älyllisen kasvun edistäminen, joka myös ohjaa aivojen toiminnallista kehitystä ja on pohjana koko myöhemmälle kehitykselle (Mäntymaa ym. 2003, 459).

2.2 Ihmisten peilaus

Vuorovaikutuksen ja sosiaalisen tiedon moninaisuus selittyvät neurofysiologisesti. Tutkijat ovat löytäneet aivoista erikoissolut, joita kutsutaan peilineuroneiksi. (Iacoboni 2008, 14.) Peilisolut löytyivät yli 20 vuotta sitten makakiapinoiden parissa tehdyissä tutkimuksissa ja myöhemmin on todettu peilisoluja olevan myös ihmisillä. Peilisolujen löytyminen on tehnyt tutkijoille tutkimustyön jännittäväksi, koska se on johtanut uusiin ajattelutapoihin, kuinka toisten ihmisten toimiminen vaikuttaa meidän omaan toimintaamme. Tällä hetkellä ajatellaan, että peilisoluja on liikeaivokuoren alueilla, eri alueilla päälaenlohkoista ja Brocan eli vasemman aivolohkon takaosan alueella. (Kilner & Lemon 2013.) Peilisolujärjestelmä muovaantuu ihmisen elämän aikana kaiken aikaa, josta johtuu tulkintojen vaihtelu ja kehittyminen samastakin asiasta. Oman liikejärjestelmän ja liikeaistin avulla peilisolujärjestelmän ansiosta osaamme lukea maailmaa ja siten pystymme tulkitsemaan kanssaihminen aikeita ja tunteita ilmeiden, eleiden, asentojen ja liikkeiden perusteella. (Iacoboni 2008, 13–15, 92; Hari ym. 2015, 58, 60; Hari 2007, 1565.) Peilaustilanteessa huomio kiinnittyy erityisesti toisen ihmisen kasvoihin ja käsiin. Vuorovaikutustilanteissa katseen suunta sekä silmien liikkeet antavat runsaasti informaatiota. (Halkola 2009, 54.) Kun kanssaihminen ilmaisee tunteitaan, peilineuronit laukeavat ja sen seurauksena neuronit lähettävät signaaleja myös limbisen järjestelmän emotionaalisiin aivokeskuksiin. Tällöin tunnemme toisen henkilön tunteen, joka näkyy kasvonilmeinä ja asennon

muutoksina. Näin ihminen asettaa itsensä toisen asemaan. Reaktion voimakkuuteen vaikuttaa, kuinka paljon katsojalla on kokemusta näkemästään toiminnasta. (Iacoboni 2008,13–15, 92; Hari ym. 2015, 58, 60; Hari 2007, 1565.)

Matkimisen tarpeellisuus on vahvana jo syntymästä alkaen ja kasvojen ilmeiden matkiminen on tärkeää sosiaalisen kehityksen sekä kanssakäymisen kannalta. Peilisolujärjestelmä mahdollistaa matkimisen, jolloin matkiminen tuo oikotien oppimiseen. Useimmiten matkiminen on tahatonta ja vähäistä. Liikemallit helpottuvat, kun katselee toisen tekemiä liikemalleja. (Hari 2003, Hari 2007, 1569 – 1570; Iacoboni 2008, 43.) Vanhemmat matkivat vauvan kanssa vastavuoroisesti ja tämä saattaa olla yksi keskeisistä muokkaavista tekijöistä, joilla lapsen aivoissa kehittyvät peilineuronit (Iacoboni 2008, 44).

2.3 Kiintymyssuhteen syntymiseen vaikuttava vuorovaikutus ja kiintymyssuhdemallit

Brittiläinen psykiatri ja psykoanalyttikko John Bowlby (1907 - 1990) on hahmotellut kiintymyssuhdeteorian, jolla hän yrittää käsitteellistää ihmisen taipumusta muodostaa voimakkaita tunnesiteitä toisiin ihmisiin ja selittää niitä ahdistuksena, vihamielisyytenä, depressiona ja jotka aiheutuvat tahattomista erokokemuksista ja menetyksistä. Bowlby on sitä mieltä, että kiintymyssuhde äitiin (äitihahmoon) on välttämätön lapsen kehittymiselle. (Sinkkonen 2003, 92 – 93.) Yhdysvaltalainen psykologi Mary Ainsworth inspiroitui Bowlbyn ajatuksista ja hän teki tiivistä yhteistyötä Bowlbyn kanssa olemalla hänen tutkimusassistenttina. Bowlbyn ja Ainsworthin joidenkin tutkimusten johtopäätökset ovat olleet hyvin voimakkaita, tämän vuoksi jotkut tutkijat ja tutkimukset ovat muokanneet hänen teoriaansa paremmin sopimaan lapsen ja vanhempien vuorovaikutukseen. (Sinkkonen 2003, 93; Korhonen & Sukula 2004, 17; Keltikangas-Järvinen 2012, 28 – 29.)

Kiintymyssuhde vauvan ja vanhempien välillä kehittyy jo raskausaikana, tällöin lapseen tutustuminen on osa sikiöaikaista kiintymyssuhdetta. Äidin ja vauvan vuorovaikutussuhteen muodostuminen alkaa ensimmäisinä kehittyvien aistien myötä eli kosketus- ja tuntoaistin ansiosta. Vauva aistii kohdussa paljon ympäristöstään ja äidistään ja toisinpäin äiti saa aistimuksia tulevasta vauvastaan. Sikiön kokemia vaikuttavia rytmejä ovat äidin sydämen syke ja hengityksen rytmi. Näiden rytmien muuttumisen myötä sikiö aistii esi-

merkiksi äidin kiireellisyyden ja äidin kokemat tunteet kuten kiivastumisen ja hyväntuulisuuden. Odottava äiti ja sikiö jakavat kohtu aikana yhteiset tunnetilat ja hetket. Jotkut vauvat kadottavat tämän yhteyden äidin kanssa synnytyksen aikana, jolloin äiti ja vauva tarvitsevat synnytyksen jälkeen tukea ja huolenpitoa löytääkseen yhteyden uudelleen ja jatkaakseen sitä. Myöskin sikiö oppii tuntemaan, milloin äiti nukkuu ja milloin äiti on valveilla. Sikiö maistelee lapsivettä kohdussa ja synnyttyään hän tunnistaa äidin maidon kautta tutun tuoksun. Äiti luo kiintymyssuhdetta lapseensa myös puhumalla sikiölle. Nykytietämyksen mukaan sikiö kuulee kohtuun puheen piirteitä ja varhaisimmat havainnot äidinkielen rytmistä tallentuvat muistiin. Äidin äänen lisäksi sikiöaikana tulee tutuksi myös isän ääni, mutta se kuuluu sikiölle vaimeampana. Isä luo kiintymyssuhdetta lapseen tyypillisesti lapsen potkujen tunnustelulla ja sikiön liikkeiden kuuntelulla. Vanhemmat luovat kiintymyssuhteen tulevaan lapseensa pitkälti tunteiden ja mielikuvien avulla. (Siltala 2003, 19 – 23; Määttänen 2003, 61; Silvén 2010, 49 – 51; Punamäki 2011, 99 – 101.)

Keltikangas- Järvisen (2012, 26) mukaan kiintymyssuhteen luominen on lapsen tärkein kehitystehtävä. Se luo pohjan lapsen sosiaaliseen kehitykseen ja taitoihin, mutta myös kognitiiviseen kehitykseen. Kiintymyssuhde on emotionaalisesti merkityksellinen side tärkeään ihmiseen. Se eroaa muista tärkeistä emotionaalisista suhteista sillä, että kiintymyssuhteet ovat valikoivia kohdistuen aina tiettyyn tai tiettyihin ihmisiin. Uusimpien tutkimusten mukaan jo puolitoistavuotiailla voi olla 2–3 vahvaa kiintymyssuhdetta, mutta yksi niistä on primaari kiintymyssuhde, joka on varhaislapsuuden erityislaatuinen ihmissuhde. Muutkin vahvat, turvalliset kiintymyssuhteet edellyttävät vuorovaikutuksen jatkumista. Varhaisvaiheen kehitystä ohjaa turvallisuuden tarve ja pyrkimys pysytellä hoivaavan aikuisen lähellä pelottavissa ja ahdistavissa tilanteissa. Kokeneemman yksilön lähellä oleminen on suorastaan hengissä säilymisen ehto. Pienelle lapselle pelkoa ja ahdistusta aiheuttava kokemus on eron joutuminen turvallisesta, hoivaavasta aikuisesta. Niin kauan kuin lapsi on peloissaan, kiintymyssysteemi on aktivoitunut. Läheisyyden etsiminen on kiintymyksen ydin. Vauva tietää sisäsyntyisesti tarvitsevansa ihmistä, joka turvaa hänelle ruuan ja turvan. Kun vauvan tarpeentyydytys tapahtuu vauvan kannalta oikeaan aikaan ja johdonmukaisesti, vauva alkaa luottamaan hoivan saamiseen. Säännöllisesti toistuvat myönteiset kokemukset ohjaavat vauvaa kiinnittymään hoivaavaan aikuiseen. (Sinkkonen 2003, 93 – 94; Korhonen & Sukula 2004, 17; Keltikangas-Järvinen 2012, 28 – 29, 36, 43.) Keltikangas-Järvinen (2012, 43 – 44) kirjoittaa, että ensimmäisen vahvan ihmissuhteen tulisi jatkua vähintään vuoden ikään, mielellään sen ylikin. Hän korostaa sitä, että suhde on oltava pysyvä eivätkä äiti ja isä voi vuorotella lapsen hoitamisessa esimerkiksi

parin kuukauden välein. Muuten lapselle ei muodostu turvallista, vahvaa kiintymyssuhdetta kumpaankaan vanhempaan. Kiintymyssuhteen muodostuminen tällaisessa tilanteessa aina katkeaa. Toisen ikävuoden alussa tilanne muuttuu ja hoitajaa voidaan vaihtaa kiintymyssuhteen muuttumatta.

Varhaisimpia vauvaa ja äitiä toisiinsa sitovia kiinnittymisen elementtejä voivat olla esimerkiksi: tuoksut, ihokontaktit, kuulohavainnot tai rintaruokintaan liittyvät tuntemukset. Lapsi näyttää kiinnittymistään hoivaavaan henkilöön mm. itkemällä, jolloin hän saa äidin tai muun hoivaajan lähestymään itseään. Myöhemmin vauva viestii kontaktihaluun hymyilemällä ja jokelteleamalla ja tällä tavalla hän saa äidin tai muun hoivaavan henkilön luokseen. Motoriikan kehittyessä vauva pystyy itse hakemaan kontaktin äitiin liikkumalla vaikka ryömimällä tai konttaamalla äidin luokse. (Sinkkonen 2003, 93.)

Erilaisia kiintymyssuhdemalleja voidaan havaita lapsen lähestyessä vuoden ikää. Mary Ainsworth kehitti menetelmän (SSP), vierastilanteen, jolla pystytään tutkimaan lapsen turvallisuuden tunnetta uhkaavassa tilanteessa. Tämän kehitellyn menetelmän myötä kiintymystyyppit jaetaan turvalliseen kiintymysmalliin ja turvattomiin kiintymysmalleihin. Turvattomia kiintymysmalleja on kahdenlaisia: Välttelevästi kiintynyt ja ristiriitaisesti kiintynyt. Näiden lisäksi nykypäivänä ajatellaan olevan vielä neljännen kiintymystyyppin, joka on jäsentymätön kiintymystyyppi. (Sinkkonen 2003, 95; Silvén 2010, 74 – 75; Rusanen 2011, 60 – 65.) Kiintymyssuhteiden tunnistaminen auttaa lasten parissa työskenteleviä ymmärtämään lapsen kehityksen moninaisuutta, lasten lahjakkuuseroja ja erilaisia kiinnostuksen kohteita (Punamäki 2001, 180).

Turvallisesti kiintynyt lapsi kokee, että häntä rakastetaan omana itsenään. Tällöin hän uskaltaa ilmaista sekä myönteisiä että kielteisiä tunteitaan. Vanhemmat tarjoavat turvallisuuden perustan lapselleen, jolloin lapsi uskaltaa tutkia ympäristöään ja hädän hetkellä hän voi tukeutua hoitajaansa. Hän tietää saavansa hoivaa ja lohdusta tarpeen vaatiessa. Riittävän läheisyyden saatuaan hän voi palata leikkeihinsä ja oppimaan uutta ympäristöstään. (Punamäki 2011, 111; Rusanen 2011, 63.) Tutkimusten mukaan turvallinen kiintymyssuhde on yhteydessä hyvään itsetuntoon ja itseluottamukseen. Myöskin on todettu, että turvallisesta kiintymyssuhteesta sekä äitiin että isään lapsi hyötyy myöhemmin kaverisuhteissaan. Lapsi saa helposti ystäviä olemalla toisille lapsille ystävällinen ja auttava. Turvallisesti kiintyneillä lapsilla voidaan nähdä paremmat sosiaaliset taidot leikki-iässä verraten turvattomasti kiintyneisiin lapsiin. Turvallisesti kiintyneillä on tällöin enemmän

vastavuoroisuutta leikki-tilanteissa ja he noudattavat yhteisiä keksimiään leikkisääntöjä. Kodeissa kannattaa satsata lapsilähtöisyyteen, sillä turvallisesti kiinnittyneiden lasten on havaittu kykenevän solmimaan kodin ulkopuolisia kiintymyssuhteita ja vastaanottamaan vieraiden henkilöiden tarjoamaa hoivaa. Tämä on tärkeää etenkin silloin, kun lapsi aloittaa päivähoiton. (Rusanen 2011, 74, 273 – 274, 315.)

Turvallisen kiintymyssuhteen kehittymiseen tarvitaan vanhemman herkkyyttä reagoida lapseen eli vanhempi omaa kyvyn olla sensitiivinen (Rusanen 2011, 98). Marja Kivijärvi kirjoittaa (2003, 252 – 254), että äidin sensitiivisyys luo perustan vauvan sosiaaliseen käyttäytymiseen ja kaikinpuoliseen kehitykseen sekä äidin ja vauvan välisen suhteeseen. Vuorovaikutuksen keskeinen elementti on äidin sensitiivinen toiminta, jolloin vauva ja äiti saavat kokemuksen keskinäisestä yhteenkuuluvuudesta ja vastavuoroisuudesta. Näin vauvasta kehittyy taitava sosiaalinen toimija vuorovaikutuksessa äidin kanssa ja myöhemmin elämässään toisten ihmisten kanssa. Sensitiivisellä kasvatustyyllillä lapsen luottamus aikuiseen muodostaa lapselle turvallisuudentunteen, jolla on myös yhteys lapsen mielialaan, jopa negatiivisten tunteiden ja masennuksen ennaltaehkäisyyn (Rusanen 2011, 271).

Turvattomissa kiintymysmalleissa kiintymysjärjestelmän toiminta on häiriintynyt. Välttelevästi kiintyneelle lapselle on muodostunut kuva, että läheisyyttä ei ole aina saatavilla. Lapsi kehittää toimintatavat, miten hän toimii epävarmuuden, ahdistuksen ja pelon tunteissa saadakseen itsensä rauhoittumaan. Välttelevästi kiinnittynyt lapsi osoittaa vähän tunnetason viestejä ja hakeutuu kenen tahansa aikuisen luokse, eikä koe hätää oman vanhemman poistuessa vieraan aikuisen tullessa tilalle. Jälleen nähdessään vanhempansa lapsi ei ilmaise ilahtumisen merkkejä. Lapsi jakaa toisinaan uusia kokemuksiaan vanhemman kanssa, mutta hän leikkii mielellään yksin. Stressitilanteen tultua lapsi ei osaa turvautua vanhempiinsa. He kätkevät vihan ja surun sisälleen. Vuorovaikutus kaiken kaikkiaan on vanhemman kanssa rajoittunutta. (Silvén 2010, 76 – 77; Rusanen 2011, 65 – 68.)

Ristiriitaisesti kiintynyt lapsi ilmaisee riippuvaa käyttäytymistä, koska lapsen hätään on vastattu epäjohdonmukaisesti. Joskus lasta on rauhoitettu ja joskus ei. Lapsi oppii, että voimakkailla viesteillä kuten esimerkiksi komentamisella, vaatimisella, itkemisellä, huutamisella ja valittamisella ainoastaan saa vanhemman huomion. Lapsen saadessa aikuisen huomion hän saattaa takertua aikuiseen ja pian vastustelea läheisyyttä pyristelemällä pois

sylistä tai työntämällä lohduttavia käsiä pois päin. Lapsi voi ahdistua voimakkaasti joutuessaan eroon vanhemmastaan. Tällöin vieraan aikuisen lohdutusyritykset vain pahentavat tilannetta. (Silvén 2010, 76 – 77; Rusanen 2011, 67 – 68.)

Jäsentymättömässä kiintymystyypissä lapsen kiintymyskäyttäytyminen ilmenee monella tavalla ja lapsella ei ole mitään johdonmukaista toimintatapaa. Hän toimii ristiriitaisesti hakien läheisyyttä vanhemmaltaan ja tämän jälkeen hän välttelee vanhempaansa jähmettyen paikalleen. Lapsi voi lyödä päätänsä seinään, heijata itseään tai liikkua kuin hidastevasti vanhemman palatessa lapsen luokse lyhyen eron jälkeen. Hän voi tehdä kaavamaisesti erilaisia toimintoja tai olla omituisissa asennoissa. Lapsi on kokenut vanhempiansa vihamielisyyttä tai vetäytyvyyttä. Sama aikuinen, jonka pitäisi antaa lapselle turvaa, tuottaa hänelle pelkoa. Lapsi voi olla pelosta huolimatta lojaali vanhemmilleen. Useimmiten tällaiset lapset ovat kasvaneet perheissä, joissa on esimerkiksi päihteiden väärinkäyttöä, perheväkivaltaa, kaltoinkohtelua tai mielenterveysongelmia. (Silvén 2010, 77 – 78; Rusanen 2011, 68.)

2.4 Vuorovaikutuksen kehittyminen sikiöajasta leikki-ikään

Äitiyden tunne kasvaa vuorovaikutuksessa äidin ja vauvan välillä jo sikiöaikana (Niemelä 2003, 237). Brodén (2006, 45) sanoo, että äidin psyykkinen hyvinvointi ja raskauden aikaiset mielikuvat, toiveet ja ajatukset vauvasta vaikuttavat olennaisella tavalla siihen, miten äiti sopeutuu raskauteen ja synnytykseen ja miten äidin ja vauvan välinen yhteenkuuluvuuden suhde kehittyy. Raskauden aikana äiti valmistautuu äitiyteen toiminnan kautta esimerkiksi hankkimalla tulevalle lapselle vaatteita ja tarvikkeita. Etenkin ensimmäinen lapsi muuttaa vanhemmuudessa elämää hyvin paljon, yleensä äiti ymmärtää elämänmuutoksen. (Niemelä 2003, 238.)

Lapsen syntymä vaikuttaa äidin mielialan ja tunteiden vaihteluihin, joita äiti itsekin hämmästelee. Usein tässä vaiheessa äiti kokee itsensä epävarmaksi, ajatellen ettei tunne vauvansa tapoja ilmaista itseään. Tärkeintä on, että äiti kohtaa vauvansa avoimesti ja haluaa tutkia, mitä ja millainen hänen vauvansa on. Pikkuhiljaa äiti alkaa tuntea lastaan ja hän rakentaa elämänsä vauvan rytmien mukaan. Äiti myös miettii ja seuraa itseään äitinä ja oppii tiedostamaan kuvioita äitinä olemisesta. Äidin oppiessa tunnistamaan ja ennustamaan lapsen rytmiä ja tarpeita, hän voi kokea elämänsä kokonaisemmaksi. Hänen tulee

löytää uusi tuntu ruumiiseensa, joka on kokenut raskauden ja synnytyksen myötä suuria muutoksia. Äiti voi olla pettynyt kehoonsa ja sen vuoksi hän voi olla vihainen vauvalensa, joka on aiheuttanut kehon muutokset. Tässä äitiyden vaiheessa kokeneemmat äidit pystyvät tukemaan häntä olemalla äitinä juuri omalla tavallaan. Kokeneiden äitien rohkaisu omiin tuntemuksiin ja herkkyyteen auttaa tuoretta äitiä äitiydessään. Vuorovaikutus vauvan ja äidin välillä etenee molempien ehdoilla. Vuorovaikutuksen synnyttyä heille syntyy myös yhteisen olemisen tunne. (Niemelä 2003, 239 – 249.)

Ennen kuin lapsi voi alkaa viestiä aloitteellisesti ja aktiivisesti, hänen tulee saada runsaasti kokemuksia siitä, että hänen on mukavaa ja hyödyllistä olla vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa. Jo aivan varhaisimmissa vuorovaikutustilanteissa vauvalla havaitaan kehittyneen keskustelun peruselementit eli vuorottelu vanhemman kanssa ja jatkuvuus eli ”keskustelu” jatkuu siitä, mihin toinen jäi. Lapsi ottaa mielellään katsekontakteja ja parin kuukauden iässä katsekontakteilla on tärkeä merkitys sosiaalisesti ja emotionaalisesti. Muita varhaisimpia vastavuoroisuuden viestinnän keinoja ovat ääntelyt, hymy ja itku. Pienelle vauvalle kosketus on merkityksellisin vuorovaikutuksessa. Kosketuksen avulla lapsi tietää olevansa hoivattuna ja toisaalta kosketuksesta välittyy sen sävy ja tarkoitusperä. Rauhatonta lasta pidetään sylissä ja siinä esimerkiksi keinutellaan ja silittelään. Kolmikuukautisena vauva tiedostaa olevansa vuorovaikutussuhteessa. Normaalisti alle vuoden ikäinen lapsi alkaa ymmärtämään tuttuihin tilanteisiin liittyvää puhetta ja itse hän tuottaa sanoja noin vuoden ikäisenä. (Salo 2003, 54 – 57; Launonen 2007, 7, 24 – 27.)

Aluksi pienellä vauvalla ei ole kokemuksia, mitä vuorovaikutuksessa mahdollisesti tapahtuu, mutta useimmiten molemmat osapuolet kokevat sen kuitenkin palkitsevana. Tärkeät varhaiset vuorovaikutuskokemukset lähtevät siitä, että aikuiset virittäytyvät lapsen tunnetilaan ja vastaavat viesteihin lasta palkitsevalla tavalla. Tapahtuu niin sanottua kahdenkeskisestä virittäytymistä, jossa aikuinen yrittää tunnistaa vauvan tarpeet ja hänen valmiuden vuorovaikutukseen, mutta myös vauva tunnistaa hyvin varhaisessa vaiheessa aikuisen tunnetilat ja sen myötä heijastaa niitä omaan käyttäytymiseensä. Tästä voi olla esimerkkinä, miten aikuisen hermostunut käyttäytyminen saa vauvan käyttäytymään ärtyneesti. (Launonen 2007, 7 – 8, 23.) Ennen puheen kehittymistä vauvat osallistuvat vuorovaikutukseen mm. matkimalla, keskustelemalla äänen, ilmeiden ja kehon kielen kanssa. He omaavat luottamusta tuttuihin ihmisiin, yleensä omiin vanhempiin ja ovat varautuneita vieraita ihmisiä kohtaan. (Schulman 2003, 79.) Vauva haluaa vuorovaikutukseen

rytmiiä leikin muodossa ja suurin osa hänen ja vanhemman välisestä kommunikoinnista tapahtuu leikkiessä. Tällöin vanhemmat tekevät yllättäviä ja liioiteltuja ilmeitä sekä eleitä, joiden toistaminen on vauvan mieleen. Leikkiin sisältyy myöskin vanhemman nauraminen. Toiveet, tunteet ja pyrkimykset tulevat esiin kurkistus-, piilo- ja kiinniottamisleikeissä. Lapsi huomaa vanhempansa kanssa käydyn leikin arvokkaaksi ja hauskaksi vastavuoroisuudeksi. Vanhemman tulee tunnistaa leikin arvo ja sisällyttää se päivittäisiin rutiineihin. (Hughes 2011, 90 – 91.)

Erja Rusanen (2011, 78 – 80) kuvaa kasvatusta vastavuoroisena vuorovaikutuksena eli lapsen kohtaamisena. Siinä lapsi ja vanhempi muodostavat vuorovaikutusketjun ja pyrkivät vaikuttamaan ja reagoimaan toisiinsa sekä sanallisen että sanattoman viestinnän avulla. Vastavuoroiseen vuorovaikutukseen kuuluu olennaisena osana myös rajojen asettaminen. Aikuisen tehtävänä on ohjata lasta erilaisissa tilanteissa, myös lapsen tehdessä väärin. Tässä yhtenä toimintakeinona vanhemmalla on muistuttaa lapselle säännöistä perusteluineen. Lapsi ja aikuinen tekevät molemmat aloitteita, mutta taitavampana aikuinen kykenee näkemään lapsen näkökulman. Samalla aikuinen oppii tuntemaan lapsen ja ymmärtämään häntä ja siten hän pystyy luomaan edellytyksiä monipuoliseen lapsen tukemiseen. Aikuisen tukiessa lasta, hän saa kokemuksen, että vanhemmat ja muut ihmiset hyväksyvät hänet.

Lapsen minäkäsityksen muodostuminen syntyy vanhempien antamista varhaisista hoiva-kokemuksista ja vuorovaikutuksesta. Lapsen ja vanhemman välisestä vuorovaikutuksesta tulee ikään kuin sapluuna, jonka avulla lapsi kehittää omaa minäkäsitystään. Vanhempien löytämä merkitys vauvan piirteistä ja ilmauksista vaikuttaa vauvan kokemukseen omasta itsestään. Jos vanhemmat kokevat vauvansa olevan rakastettava ja kiinnostava, niin vauva löytää samat piirteet itsestään. Lapsi tarvitsee paljon positiivista palautetta ja onnistumisen kokemuksia. Lasta tulee kannustaa ja kehua, ihastella ja ihmetellä. Positiivisista hoiva-kokemuksista lapsi saa tunteen omasta arvokkuudestaan ja ne luovat pohjan hyvälle itsetunnon kehittymiselle. (Hughes 2011, 49, 106; Keltikangas-Järvinen 2012, 27, 67.)

Kolmen ensimmäisen ikävuoden merkitys korostuu lapsen persoonallisuuden peruskenteen muotoutumisessa. Toki silloin ei ole vielä kaikki valmista, mutta tunne omasta minuudesta, yksilöllisyydestä ja ainutkertaisuudesta muodostuu kolmen ensimmäisen ikävuoden aikana. Tällöin lapsi ymmärtää, miten ihmiset toimivat keskenään, kuinka hän itse voi säädellä mielialojaan ja kontrolloida käytöstään ja miten hän itse reagoi toisten

ihmisten viesteihin ja tunteisiin. Minäkuva muuttuu realistiseksi asteittain seuraavien ikävuosien aikana ja esimurrosiässä nuori saattaa kokea vähäistä itsetuntoa. Kaikella tällä minäkuvan jäsentymisellä on merkitystä lapsen elämässä aikuisikää unohtamatta. (Keltikangas-Järvinen 2012, 20 – 22, 67.)

Vauva- ja taaperovaiheessa lapsen ja vanhemman välinen suhde pohjautuu vanhemman kykyyn tarjota hoivaa ja emotionaalista yhteyttä. Lapsen siirtyessä leikki-ikään muuttuu vanhemman ja lapsen suhde. Tällöin vanhemman tulee tiedostaa lapsen kehittyvät taidot ja antaa sopivia ärsykeitä, jotta lapsi saa kokemuksia onnistumisesta. Kielenkehityksen ja sanavaraston lisääntyessä vuorovaikutus monipuolistuu. Lapsi haluaa jatkuvaa huomiota vanhemmiltaan, hän matkii aikuisia ja jakaa mielenkiinnon kohteita vanhempiansa kanssa. Lapsi tunnistaa tunnetiloja ja pystyy eläytymään niihin. Hän ilmaisee vanhemmalleen tunteitaan aidosti ja vahvasti. Lapsi harjoittelee neuvottelutaitoja ja jaksaa keskittyä 5-10 minuuttia yhteen asiaan. Lapsi on aloitteellinen, tutkiva ja kiinnostunut aikuisen ohjaamissa tilanteissa, mutta tarvitsee vielä paljon aikuisen tukea. Lapsi nauttii fyysisestä läheisyydestä. Siirtymät voivat viedä vielä aikaa ja vaatia tukea. Etenkin pettymykset ja turhautumiset vaativat aikuisen tukea. (Salo & Mäkelä 2007, 11 – 18.) Pettymyksestä selviämiseen auttaa vanhemman mukaan meneminen tunnekokemukseen. Vanhempi viestii lapselle ymmärtävänsä, miksi tilanne on lapselle niin vaikea. Vanhempi ei kinastele asiasta vaan auttaa lasta tiedostamaan tilanteen ja näin lapsi pystyy paremmin hallitsemaan tunteensa. Useimmiten vanhempi toimii luonnollisesti vuorovaikutustilanteessa lapsen kanssa ja lapsi vaistoaa, että vanhempi tiedostaa hänen tunteensa. (Hughes 2011, 56 – 59.)

2.5 Vastavuoroisuus

Lapsen ja vanhempien tavallinen oleminen arjessa sekä yhdessä tekeminen tukee heidän välistään vuorovaikutusta. Lapsi tarvitsee vanhemmaltaan huolenpitoa, kunnioitusta, nähdäksi tulemistä ja turvallisuutta. Turvallinen aikuinen ottaa vastuun omista tunteistaan ja olostaan ja tiedostaa niiden tunteiden olevan omiaan vaikka ne heräisivät vuorovaikutuksessa lapsen kanssa. Lapsi ei ole vastuussa aikuisen tunteista eikä ole velvoitettu muokkaamaan toimintaansa niin, ettei aikuiselle heräisi ikäviä tunteita. Vanhempien sekä muidenkin lasten kanssa työskentelevien tulee miettiä, minkälaiset toimintatavat, kasva-

tuksellinen menettely ja vuorovaikutus lisäävät lapsen kokemusta turvallisuudesta. Turvallinen aikuinen asettaa myös lapselle rajoja ja huolehtii rajojen pitämisestä. Säännönmukaisuus, ennakoitavuus ja rutiinit myöskin ovat turvallisuuden kannalta keskeisiä asioita. Säännöllisesti tapahtuvat asiat arjessa kuten nukkumaanmenoajat ja päiväkotiin lähtemiset jäsentävät arkea, tällöin on mahdollisuus viettää vaikka loma-aikana strukturoimatonta vapaa-aikaa. Eri-ikäisten lasten kanssa arkikin on erilaista. Tärkeää on muistaa, että lapsi kasvaa ja vanhemman tulee kohdistaa häneen arvostavaa katsetta ja olla lapsen lähellä niin, että lapsi voi kääntyä hänen puoleensa tarvittaessa. (Mattila 2010, 98 – 100; Mattila 2011, 62 – 63, 69; Sinkkonen 2012, 103–104.)

Avoin vuorovaikutus lapsen ja aikuisen välillä tarkoittaa lapsen aitoa kuuntelemista ja hänen näkökulmansa ymmärtämistä. Tällöin aikuinen on ottanut vakavasti huomioon lapsen toiveita, vaatimuksia ja odotuksia. Aikuinen kuitenkin arvioi lapsen odotuksia ja ottaa asioista vastuun, miten toimitaan. Liian suuri vastuun antaminen lapselle aiheuttaa turhaa pelkoa. Monet pelot tuntuvat aikuisesta vähäpätöisiltä, mutta lapselle ne ovat suuria. (Rusanen 2011, 85 – 86, 275.) Hyvin usein vanhemmat reagoivat lapsen vihaisuuteen eristämällä lapsen esimerkiksi hänen omaan huoneeseensa. Tämä on kuitenkin lisärangaistus ja vääränlainen toimintatapa, koska se lisää lapsen pelkoa ja mahdollisesti vihaa. Tässä tilanteessa lasta tulisi pitää lähellä, paitsi jos lapsi haluaa olla hetken yksikseen. (Hughes 2011, 36 – 37.)

Vanhempien keskustellessa yhdessä lapsen kanssa, heillä on yhteinen tunnetila, he puhuvat molempia kiinnostavista asioista ja he puhuvat toiveistaan, joita heillä on toisiaan kohtaan. Tässä dialogissa molemmat saavat ja antavat. Tämä vahvistaa samalla vanhemman auktoriteettia ja lapsi oppii kunnioittamaan sitä. (Hughes 2011, 127). Vastavuoroisuuden ideaan perustuva avoin kommunikointimalli iskostuu lapsen ajatteluun sen kokemuksen perusteella, miten aikuinen häntä kohtelee. Vanhempi-lapsisuhteen kehittyminen vaatii yhdessä elämistä ja aikaa. Näin vanhempi oppii tuntemaan lapsensa ja hänen tapansa toimia. Yhdessä toimiminen on mielenkiintoista, kun olemisen tavat luodaan yhdessä lapsen kanssa. Samalla vanhemmasta tulee lapsensa paras asiantuntija. (Rusanen 2011, 85 – 86, 173, 185, 275.) 435. Tsfira Grebelsky-Lichtman tutki lapsen vuorovaikutusta, miten siinä sanallinen ja sanaton vuorovaikutus on keskinäisessä suhteessa ja miten ne ilmenevät vanhemman kanssa kommunikoidessa leikkitalanteessa. Hänen tutkimustuloksensa oli, että vanhemmat voivat parantaa kommunikointitaitojaan ja yhteistyötään

lapsensa kanssa, mikäli he tiedostavat lapsensa sanattoman ja sanallisen vuorovaikutuksen. Tämän tietoisuuden myötä vanhempi voi parantaa lapsensa kehitystä ja laatua lapsi-vanhempisuhteessa. (Grebelsky-Lichtman 2014, 415, 421, 435.)

Lapsen kokemien hankalien tunteiden hallitsemisessa vanhempi on avainasemassa. Jos vanhempi on itse emotionaalisesti kyvykäs, niin hän pystyy antamaan parhaan tukensa lapsen emotionaaliseen kehittymiseen. Lapsen emotionaalisen kehityksen kuuluu paljon erilaisia tunteita, joista yksi ongelman aiheuttaja on viha, joka myös aiheuttaa ongelmia lapsen ja vanhemman välille. Lapsen kokeman vihan käsittelyssä vanhemman tulee olla avoin ottamaan vastaan lapsensa vihaa. Lapsi, joka saa osoittaa vihaa avoimesti, on useimmiten läheisemmässä suhteessa vanhempiinsa ja hyväksyy vanhempansa auktoriteettina. Aikuisen tulee kuitenkin ohjata lapsen vihan ilmaisemisessa olevaa kielenkäyttöä sopivalle tasolle. Vihan kokemisesta voi seurata lapsen kokemaa häpeää. Tässä tilanteessa vanhemman tulee olla empaattinen ja ymmärtää lastaan. Väittely lapsen kanssa on turhaa, koska häpeän tunteen vallassa harva lapsi uskoo toista ihmistä. Lapsen rauhoituttua asiasta voidaan keskustella ja tämän jälkeen pyytää esimerkiksi anteeksi. Yhdessä koetut ja jaetut tunteet ja ajatukset ovat keino viestittää sisäisestä maailmastamme. Tunteiden ja sanojen ilmaisu paljastaa enemmän lapsen sisäistä maailmaa vanhemmilleen. (Hughes 2011, 149 – 159.)

3 VALOKUVAUS MENETELMÄNÄ

Valokuvaaminen on lisääntynyt digitaalitekniikan myötä, kun yhä useammalla ihmisellä on kamera mukanaan vähintään kännykässään. Se tarkoittaa myöskin sitä, että tällä hetkellä lapset elävät digitalisoituvassa kasvuympäristössä ja heidän mahdollisuuteensa valokuvaamiseen ja kuvien esille saamiseen lisääntyvät. Valokuvaamisesta on tullut enemmän arkinen tapahtuma ja kuvien katselemisesta on tullut osa tiedostamatonta kulttuuriamme. (Setälä 2012, 18–22, 112.) Valokuvaamisen myötä saadaan talletettua tärkeitä muistoja lapsuudesta.

3.1 Valokuvatyöskentely lasten kanssa

Päivi Setälä (2012, 112–113) kertoo, miten valokuvaaminen on dialoginen prosessi, jossa keskustellaan joko valokuvan kanssa tai sen avulla. Kuvien kautta voidaan kommunikoida helpommin kuin sanoilla, joskus se voi olla ainoa tapa tulla ymmärretyksi tai nähdyksi (Setälä 2003, 10). Setälä (2003, 10) sanoo myös, että valokuvaus on vuorovaikutusta kuvaajan ja valokuvattavan välillä, jolloin vuorovaikutuksen monipuolisuutta voidaan hyödyntää erilaisissa tilanteissa. Miina Savolainen (Voimauttava valokuva) puolestaan sanoo voimauttavan valokuvan menetelmässä kuvaushetken olevan vuorovaikutteinen tapahtuma toisen ihmisen kanssa. Opinnäytetyöni tavoitteena oli tarjota lapselle ja äidille yhteinen positiivinen kokemus vuorovaikutteisessa toiminnassa, jossa yhdistyivät ajatukset Päivi Setälän ja Miina Savolaisen dialogisuudesta valokuvaamisen parissa.

Kamera itsessään ja sen koskeminen sekä nappien painaminen kiehtoo yleensä lapsia. Joskus kameran käyttäminen voi olla vaikeaa aikuisellekin, etenkin jos kamera ei ole oma. Kameran tutkiskelu yhdessä lapsen kanssa antaa mahdollisuuden vuorovaikutukselle, jossa voidaan ihmetellä asioita tasa-arvoisesti ja jopa lapselle saattaa tulla mahdollisuus ohjata aikuista kameran käytössä. Osa lapsista ei ole kuitenkaan koskaan saanut koskea kameraan sen rikkoutumisen pelossa. Osalle lapsista valokuvaaminen on tullut arkiseksi toiminnaksi saadessaan käyttää kameraa. (Harju 2009, 229–231.) Päivi Setälä (2003, 13) kertoo kirjassaan, että hän on pitänyt monia pienten lasten ryhmiä ja yksikään kamera ei ole koskaan hajonnut. Kameran rikkoutumisen pelko on hänen mielestään tur-

haa. Vanhemman tehtävänä on ilmaista lapselle selkeästi, että lapsen tulee käsitellä kameraa arvokkaasti. Vanhemman antaessa kameran lapsen käteen, vanhemmalla on hyvä tilaisuus kertoa lapselle luottamuksestaan häntä kohtaan. Luottamuksen myötä lapsi saa toiminnastaan kasvavaa itseluottamusta. Lapsen saadessa valokuvata myös hänelle tulee mahdollisuus oppia ja kehittyä. Hänelle annetaan mahdollisuus huomioida ympäristössä olevia asioita ja ihmisiä, joiden merkityksellisyyttä hän saa valokuvata ja samalla aikuinen saa hyvän tilaisuuden tutustua lapsen maailmaan. (Harju 2009, 229–230, 234.) Valokuvalla on useita merkityksiä. Se voi toimia tiedon hankinnan välineenä sekä se mahdollistaa itseilmaisun. Lapsi, jolla on keskittymisvaikeuksia tai ongelmia kommunikoinnissa, niin kamera on usein hyvä ja helppo väline ilmaisuun. (Setälä 2003, 7, 10.) Valokuvien katselun avulla saadaan muodostettua vuorovaikutustilanne, jossa vanhemmalla on hyvä tilaisuus antaa aikuisen hyvää ja arvostavaa huomiota lapselleen (Harju 2009, 231).

Valokuvia katsellessa aikuinen saattaa ajatella, että lapsen ottama valokuva on epäonnistunut, jos siinä näkyy esimerkiksi sormi. Kuva on kuitenkin mahdollisesti lapselle tärkeä ja siihen kuvaan on saatu tarkoitettu sisältö ja ilmaisu. Jotkut lapset ovat omaksuneet kulttuuriset käsitykset valokuviin liittyvistä konventioista eli vakiintuneista käytännöistä, joista yhtenä esimerkkinä mainittakoon, että horisontaalisen linjan tulisi olla suorassa. Osa lapsista taas innostuu epäselvistä tai abstrakteista kuvista. Ympäröivä kuvakulttuuri sosiaalistaa lapsia. Tästä mainittakoon kuvauskohteet, valokuvaamisen ilmeet tai kuvaamisen tapa, jotka siirtyvät lapselta toiselle. (Setälä 2012, 238–240.)

3.2 Voimauttava valokuva

Voimauttava valokuva on Miina Savolaisen kehittämä terapeuttisesti suuntautunut pedagoginen menetelmä, jota voidaan käyttää yksilön tai erilaisten ryhmien voimautumisprosessin aikaansaajana. Voimautumisen edellytyksenä on toteuttaa vallankäytön purkaminen, tasavertaisuus ja oikeus itsemäärättelyyn. Menetelmää on sovellettu usealla eri alalla. Perheissä valokuvaamista ja valokuvia voidaan käyttää välineinä vuorovaikutuksen parantamiseen. Menetelmässä kuvaushetki on erityinen vuorovaikutustilanne ja siinä on mahdollista oppia tunnetasolla läsnä olevaa, dialogista vuorovaikutusta toisen ihmisen kanssa. (Savolainen 2009, 211–212.)

Voimauttavan valokuvan menetelmän käyttöön kuuluu neljä osa-aluetta: vuorovaikutus valokuvaustilanteissa, omakuva, albumikuvat ja arkielämästä nousseiden tärkeiden asioiden kuvaaminen. Menetelmästä voi ottaa käyttöön kaikki osa-alueet tai vain jonkin tietyn osa-alueen. Tässä opinnäytetyössäni toiminnallisessa ryhmässä oli käytössä valokuvaustilanteen vuorovaikutus sekä omakuva.

Perhevalokuvauksen perinteeseen sisältyy paljon vallankäyttöä, joka voi olla tiedostettua tai tiedostamatonta. Voimauttavan valokuvaamisen edellytyksenä on tasavertaisuus ja siinä ei sallita kuvaajan taholta liiallista kontrollia päähenkilöä kohtaan eli vallankäyttöä. Joten vallankäyttö tulee ensin purkaa. Tavanomaisessa valokuvaustilanteessa valokuvaaja päättää, miten kuva otetaan, mutta tässä menetelmässä päähenkilö eli kuvattava saa itse päättää, miten hän haluaa tulla kuvatuksi tai miten hän haluaa tulla nähdyksi. Tällöin hän saa kokea itsensä niin arvokkaaksi, että toinen haluaa ikuistaa hänestä juuri sen hetken sellaisena kuin hän sillä hetkellä on. (Savolainen 2004, 130–131, 137; Savolainen 2009, 211–218.) Joskus aikuisen on vaikea olla valokuvattavana. Lapsen ollessa valokuvaajana, aikuinen näyttää valokuvassa aivan erilaiselta kuin aikuisen tai ammattilaisen kuvaajana. Tämän selittää osaltaan se, että aikuinen kokee olonsa olla valokuvattavana helpommaksi, kun valokuvaajana on lapsi. (Setälä 2003, 48.)

Menetelmän työvälineenä ei ole varsinaisesti valokuvaaminen vaan katse ja näkemisen tapa. Tällöin ihminen voi katsoa asioita toisin ja nostaa näkyväksi kuormittavien asioiden sijaan jotakin hyvää näkyvää, joka tulee tunnetasolla todeksi. Hyvää näkemällä ja sitä jakamalla toisten ihmisten kanssa, hyvä saa enemmän tilaa ihmisen mielessä sekä toiminnassa. (Maailman ihanin tyttö/projektit.) Vanhemman ollessa valokuvaamassa lastaan, hän saa tilaisuuden pysähtyä ja keskittyä omaan lapseensa ja nähdä hänet ainutlaatuisena ja kauniina. Valokuvaustilanteessa lapsi haluaa tuottaa iloa vanhemmalleen. Tarve on kuitenkin vastavuoroinen, joten lapsi saa kokea iloa saadessaan kuvata vanhempansa. Roolivaihdoksen myötä lapsi kokee arvonantoa sekä vastavuoroisuutta. Hän saa kokemuksen, että hänen vanhempansa kuuntelee häntä, haluaa tulla hänen näkemäkseen sekä osoittaa rakkauttaan hänelle. Valokuvaustilanteessa lapsi voi hyödyntää hetken ja ottaa sen leikkinä vanhemman kanssa kääntäen arkiroolit nurin ja alkaa ohjata vanhempansa. Tämä antaa kiinnostavan mahdollisuuden vanhemmalle seurata, miten lapsi haluaa nähdä hänet. Lapsen ottamat kuvat voivat olla hyvinkin voimauttavia ja tuoda esiin vanhemmalle piilossa olleita puoliaan. Kuvaustilanteet voivat ilmentää tärkeitä havaintoja, siitä miten lapsi kokee vuorovaikutuksen vanhempansa kanssa. (Savolainen 2004, 137.)

Pienen lapsen maailmassa käsitys omasta itsestään syntyy peilaussuhteessa toisten ihmisten katseista, kosketuksista, äänen sävyistä ja läsnäolosta. Voimauttavan valokuvan menetelmässä kuvaaja on kuvattavalle ensimmäinen peili, josta kuvattava heijastaa hyväksynnän ja arvostuksen. Vanhempi voi rohkaista lastaan antautumalla esimerkiksi rooli-leikkiin ja katseellansa vahvistaa lapselleen, kuinka tärkeä ja rakas lapsi on. Kuvaustilanteessa kuvaaja voi ehdotella asioita päähenkilölle ja hieman ohjata häntä, mutta tärkeää on kuunnella päähenkilön toiveita ja antaa hänelle hyvää positiivista palautetta. Vanhemman kuvatessaan lastaan, vanhemman katse toimii peilinä, jolloin lapsi muodostaa käsitystä omasta itsestään. Muistikuvat hyväksyvistä katseista kannustavat ja rohkaisevat ihmistä, kun taas hylkäävät ja mitätöivät katseet kulkevat ihmisen mukana aiheuttaen häpeän tunteita ja huonoutta tai jopa vihaa. Nämä häpeää aiheuttaneet katseet voivat aktivoitua uudelleen valokuvaustilanteessa. Kuvattavan on vain luotettava kuvaajaan ja hänen näkemään hyvään. Kuvaushetken luottamus näkyy valmiiden valokuvien tunnelmasta. (Savolainen 2004, 134, 138, 140.)

Omakuvan kohtaaminen on erilaista lapselle ja aikuiselle. Alle kymmenvuotias lapsi rakentaa identiteettiään omakuvan avulla. Hän katsoo kuvaansa mielellään tutkien, millainen hän on. Aikuinen puolestaan kokee useimmiten omakuvan katsomisen vaikeana. Kuvasta saattaa näkyä konkreettisesti ajan kuluminen, tunnelmat, elämäntilanne tai tunteet itsestään. Näiden lisäksi suomalainen kulttuuri on opettanut, että omakuvaan tulee suhtautua häpeillen. Myös nyky-yhteiskunnan ulkonäköpaineet vaikuttavat tähän osaltaan. Suhtautumistaan voi kuitenkin muuttaa ja jokainen voi opetella katsomaan omakuvaa lempeämmin. Omakuvaan suhtautumisen tapa siirtyy useimmiten vanhemmalta lapselle, jonka vuoksi on tärkeää, että vanhempi on armollinen itsellensä eri elämänaalueilla. (Savolainen 2004, 135–136.)

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta on tutkittu paljon, mutta vuorovaikutuksen vahvistamisesta on tutkimuksia vähemmän. Joitakin tutkimuksia on toiminnallisista ryhmistä, mutta vuorovaikutuksen vahvistamisesta lapsen ja vanhemman välillä valokuvatyöskentelyn avulla en löytänyt. Tässä luvussa kerron tutkimustehtävästä ja tutkimuskysymyksistä ja siitä, millä tutkimusmenetelmillä ja toiminnalla tutkimus on toteutettu ja analysoitu. Tutkimuksen toiminnalliseen osuuden olen avannut kertomalla jokaisen toimintakerran erikseen tavoitteineen ja sisältöineen.

4.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyöni tutkimustehtävänä on selvittää, voidaanko voimauttavan valokuvan menetelmällä vahvistaa lapsen ja vanhemman välistä merkityksellistä vuorovaikutusta kerhokerroilla ja kerhotapaamisten jälkeen kotona. Tutkimustehtävään voidaan vastata tutkimuskysymysten avulla.

Tutkimuskysymykset:

1. Miten voimauttavan valokuvan menetelmä vahvistaa lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta kerhokerroilla?
2. Miten vanhemmat kokevat muutosta vuorovaikutuksessa lapsensa kanssa kerhoissa käytettävän voimauttavan valokuvan menetelmän johdosta?

Opinnäytetyöni on laadullinen tutkimus eli kvalitatiivinen tutkimus, johon sisältyy toiminnallinen osuus. Opinnäytetyössäni toiminnallinen osuus koostui ryhmätoiminnoista, jotka pitivät sisällään vanhemman ja lapsen yhteistä vuorovaikutuksellista valokuvatyöskentelyä soveltaen Miina Savolaisen voimauttavan valokuvan menetelmää. Tutkimusstrategiaksi valitsin toimintatutkimuksen siksi, että se sopii parhaiten antamaan tietoa menetelmän käyttömahdollisuudesta lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen vahvistamiseen. Toimintatutkimus on tilanteeseen sidottua, yhteistyötä vaativaa, osallistuvaa ja itsereflektoivaa (Metsämuuronen 2008, 29).

4.2 Tutkimusmenetelmät

Opinnäytetyön toiminnallinen osuus pidettiin yhteistyössä Pirkanmaalla sijaitsevan seurakunnan kanssa ja käytössämme oli heidän kerhotoiminnan tilat. Kerhotoimintaan osallistujat ilmoittautuivat apuohjaajalle nähtyään toiminnasta olleen mainoksen (Liite 1). Lapsi-vanhempi valokuvakerhoon ilmoittautui ja osallistui viisi äitiä ja viisi lasta. Osallistujille lähetettiin kerhotoiminnasta kutsukirje (Liite 2). Koska voimauttavan valokuvan menetelmässä on tärkeää tasavertaisuus ja päähenkilön toiveiden huomioiminen, niin ohjaajan osuus tässä korostui. Tämän vuoksi toiminta toteutettiin pienryhmätoimintana, jotta ohjaajalla oli mahdollisuus olla mukana mahdollisimman paljon kuvaustilanteissa. Lapsista neljä oli tyttöjä ja yksi oli poika. Kolme tyttöä ja yksi poika olivat 4- vuotiaita ja yksi tytöistä oli täyttänyt 5- vuotta.

Laadin toimintasuunnitelmaan aikataulun. Tämä auttoi hahmottamaan, miten paljon aikaa mihinkin toimintaan on käytettävissä. Kerhotoiminta pidettiin iltaisin viikon tai kahden viikon välein, kerho oli kestoltaan puolitoista tuntia. Tutkimusaineisto on kerätty neljältä kerhokerralta ja kymmeneltä osallistujalta. Jokaiseen toimintakertaan sisältyi valokuvatyöskentelyä ja vuorovaikutusleikkejä, joita havainnoin. Jokaisen toimintakerran lopussa pidimme loppukeskustelun, jossa oli mahdollisuus keskustella kerhon toiminnasta ja antaa palautetta. Viimeisellä kerhokerralla äidit antoivat palautetta toiminnasta lomakehaastattelulla. Jokaisen kerhokerran jälkeen keskustelin avoimen haastattelun apuohjaajan kanssa. Valokuvakerhon toiminnasta pidin tutkimuspäiväkirjaa. Otettuja valokuvia käytin myöskin tutkimusmateriaalina ja ensisijainen tutkimuskohteeni kuvista oli tutkimushenkilöiden katse, asento ja tunnetila.

Tutkimusaineistoa voidaan kerätä havainnoinnilla, joka eroaa arkipäivän tarkkailusta. Havainnointia voidaan toteuttaa eri tavoin ja menetelmiä kuvataan sen mukaan, miten havainnoija itse osallistuu tutkimuskohteensa toimintaan havainnoinnin aikana. Tutkimusongelman, tutkimuskysymysten ja tutkimustavoitteiden kautta laaditaan asiarunko havainnoinnille, josta selviää havainnoinnin tyyli. Havainnoinnin kautta saatu tutkimustieto kerätään tietoisesti, kokonaisvaltaisesti ja johdonmukaisesti ilmiöistä, asioista ja tapahtumista eri aistien avulla. (Hirsijärvi, Remes, Sajavaara 2013, 212, 214; Vilkkä 2015, 142–143.) Osallistuva havainnointi yhdistää saadun tiedon sen kontekstiin muita tutkimusmenetelmiä paremmin, koska asiat nähdään niiden oikeissa yhteyksissä (Valli & Aal-

tola 2015, 149). Toimintakerroilla käytin tutkimusmenetelmänä osallistuvaa havainnointia, koska ohjaajana osallistuin ryhmän toimintaan sekä tutkijana että ihmisenä. Osallistuvassa havainnoinnissa havainnoija voi toimia erilaisissa rooleissa ja eriasteisesti, riippuen ryhmän toimintaan osallistumisen määrästä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 82; Kananen 2015, 137; Vilkkä 2015, 143.) Osallistuvassa havainnoinnissa vuorovaikutustilanteet muodostuvat tärkeäksi osaksi tiedonhankintaa ja se sopii hyvin tilanteisiin, jotka eivät ole ennakoitavissa tai muuttuvat nopeasti (Tuomi & Sarajärvi 2009, 82, 213). Tämä oli tutkimustyössäni juuri tärkeä tutkittava asia. Keräsin tutkimustietoa lapsen ja äidin välisestä vuorovaikutuksesta koko valokuvakerhojen ajalta havainnoimalla. Nämä asiat kirjasin tutkimuspäiväkirjaani. Ennen havainnointiani suunnittelin, miten ja milloin kirjaan havainnot tutkimuspäiväkirjaani. Valli & Aaltola (2015, 156) kirjoittavat, että muistiinpanovälineitä on mahdoton pitää kaiken aikaa esillä, koska se hankaloittaa ja häiritsee havainnoinnin kohteita. Muistiinpanojen kirjoittaminen on tutkimuksen esianalyysiä.

Toimintakerroilla käytin strukturoitua havainnointia (Liite 3), jolloin tiesin, mitä havainnoitavissa henkilöissä seuran ja mitä sitten kirjaan ylös tutkimuspäiväkirjaani. Havainnointikohteena minulla olivat kasvonilmeet, sanallinen ilmaisu ja ääntely, asento ja fyysinen kontakti, tunnesävy ja tilanteen hallinta. Jari Sinkkonen (2012, 92) kertoo Care Index- arvioinnista, jota käytetään lapsen ja vanhemman vuorovaikutuksen arvioimiseen yhdessä muiden menetelmien kanssa silloin, kun arvioidaan hoidon tuloksellisuutta. Siinä videoidaan lapsen ja vanhemman vuorovaikutusta heidän leikkiessään ja havainnointikohteina ovat edellä mainittujen lisäksi hoivaajan ja vauvan vuorottelu ja aktiviteetin valitseminen. Tämän opinnäytetyön havainnointi lähtee eri tarpeesta, joten muokkasin Care Indexistä minun tutkimukseeni sopivat havainnointikohteet. Kerhokertojen jälkeen kirjoitin puhtaaksi tutkimuspäiväkirjaani kirjaamani havainnot.

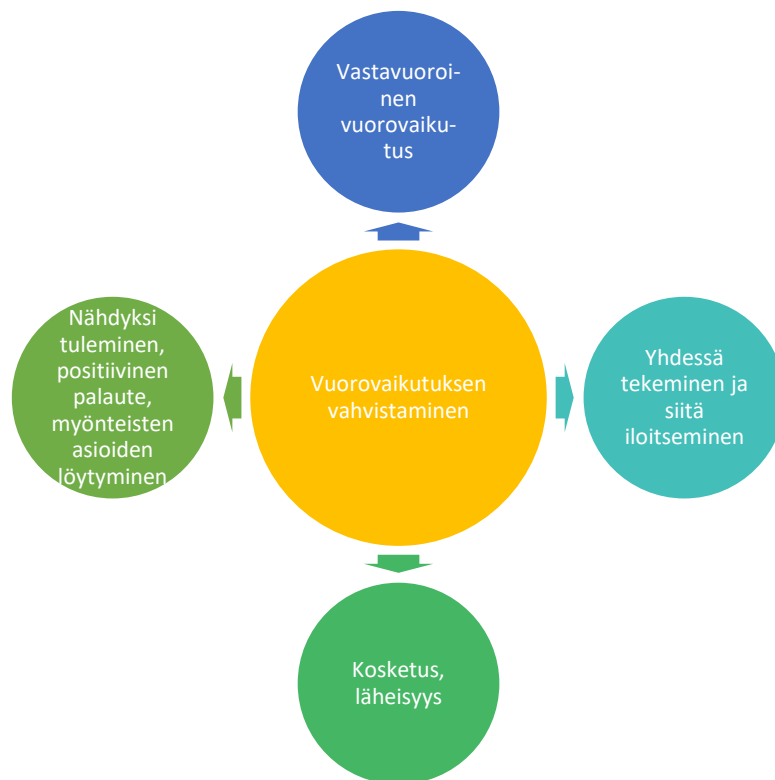
Kirjoittajien Hirsijärvi, Remes ja Sajavaara (2013, 201–206) mukaan haastattelu on ainutlaatuinen tiedonkeruumenetelmä, koska siinä ollaan suorassa sanallisessa vuorovaikutussuhteessa tutkittavan kanssa. Haastattelun etuna aineiston keräämisessä on joustavuus tilanteen edellyttämällä tavalla, mahdollisuus tulkita vastauksia ja saada osallistuja mukaan tutkimukseen. Haastattelun huonona puolena pidetään tutkimukseen menevää aikaa, koska aikaa vievät haastattelun suunnittelu, kouluttautuminen haastattelijan rooliin ja itse haastatteluun menevä aika. Jokaisen toimintakerran jälkeen haastattelin apuohjaajaa hänen tekemistään havainnoistaan ryhmässä ja hänen ajatuksiaan toimintakerran sisällöistä.

Vastaukset kirjoitin tutkimuspäiväkirjaani. Viimeisellä toimintakerralla keräsin palautteen osallistujilta sekä kokemuksia toimintakerroista strukturoidun haastattelun eli lomakehaastattelun avulla (Liite 4). Nimensä mukaan haastattelu tehdään lomakkeella, jossa tutkija on päättänyt ja harkinnut kysymysten muodot ja esittämisjärjestyksen etukäteen. Lomakehaastattelu on toimiva tutkimusaineiston metodi, jos tutkimusongelma ei ole kovin laaja ja tutkittavilta halutaan saada tietoa esimerkiksi mielipiteistä tai kokemuksista. (Hirsijärvi ym. 2013, 208; Vilkka 2015, 123.) Lomakehaastatteluun vastattiin nimettömästi ja siihen vastasi kaikki viisi äitiä (100 %). Tein kyselylomakkeesta mahdollisimman lyhyen vastaamisen helpottamiseksi ja se antoi mahdollisuuden vastata siihen viimeisen toimintakerran yhteydessä. Lomakekyselyiden kautta sain runsaasti tietoa siitä, miten valokuvatyöskentelykerho oli vaikuttanut tai ei vaikuttanut lapsen ja vanhemman vuorovaikutukseen. Tämän lisäksi sain tietoa, miltä kerhotoiminta kokonaisuudessaan heistä tuntui.

Ihmisten käsityksiä, kokemuksia, uskomuksia, haluja, ihanteita ja arvoja voidaan tutkia ihmisten tuottamien kuvamateriaalien avulla. Kuvia varten voidaan asettaa havainnointia varten empiiriset tutkimuskysymykset, joiden avulla kuvista kerätään tutkimusongelmaan vastaavat tärkeät havainnot (Vilkka 2015, 146, 149). Tässä opinnäytetyössäni käytin toimintaryhmissä otettuja kuvia tutkimusmateriaalina ja kuvista havainnoin kohdehenkilön ilmettä ja asentoa sekä tunnetilaa.

Lapsi-vanhempi valokuvakerhon jokaiselle toimintakerralle oli suunniteltuna runko tavoitteinen, joka ohjasi päätavoitteeseen eli lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen vahvistamiseen valokuvatyöskentelyn avulla. Kaaviossa alapuolella (KAAVIO 1) selvennän vuorovaikutuksen elementtejä, jotka auttavat saavuttamaan toiminnan päätaavoitetta. Poimin kaavioon elementit vuorovaikutuksen ja voimauttavan valokuvan teoriaosasta. Otin siihen neljä mielestäni tärkeää elementtiä, joiden avulla on mahdollisuus vahvistaa vuorovaikutusta. Kaavion ensimmäiseen osaan otin vastavuoroisen vuorovaikutuksen. Se on näistä neljästä elementistä mielestäni kaikista tärkein. Ilman vastavuoroista vuorovaikutusta ei päästä vahvistamaan vuorovaikutusta, joka oli tutkimukseni tarkoituksena. Yhdeksi elementiksi poimin yhdessä tekemisen ja siitä iloitsemisen. Tällä korostan yhdessä tekemisestä nousevaa hyvää mieltä, joka vaikuttaa vuorovaikutuksen laatuun ja keston. Yksi elementti on kosketus ja läheisyys. Kosketuksen avulla lapsi tietää olevansa hoivattuna ja toisaalta kosketuksesta välittyy sen sävy ja tarkoitusperä. Läheisyys puolestaan ilmentää lapselle, että hänestä välitetään ja häntä rakastetaan. Neljäs elementti on

nähdäksi tuleminen, positiivinen palaute ja myönteisten asioiden löytyminen. Nämä elementit löytyvät voimauttavan valokuvan menetelmästä, mutta ovat myös osana vuorovaikutusta. Nämä ovat merkityksellisiä siksi, että ne vaikuttavat lapsen minäkuvan syntyymiseen, itsetunnon kehittymiseen ja vahvistamiseen sekä lapsi saa kokea hyväksymisen tunteen ja tuottaa iloa vanhemmalleen.

KUVIO 1. Vuorovaikutuksen vahvistamisen elementit toimintakerralla

Suunnittelin toiminnan siten, että kerhotoiminnassa olisi vähintään yksi yllä olevassa kaaviossa kuvattu vuorovaikutuksen elementti jokaisella kerhokerralla. Osa vuorovaikutuksen elementeistä toteutui valokuvaamisessa, valokuvien katselemisessa tai valokuvakehyksien koristelemisessa ja osa vuorovaikutusleikkien yhteydessä. Jossakin toiminnassa esiintyi useampi elementti samalla toimintakerralla. Vuorovaikutusleikit kuten valokuvaaminen mahdollistavat lapselle kokemuksen olevansa tärkeän. Psykologi Satu Korhonen (2008,3) sanoo, että hän kertoo vanhemmille olevan erityisiä vuorovaikutusleikkejä, joista hyötyvät molemmat eli vanhempi ja lapsi. Niiden avulla lapsi kokee olevansa tärkeän vanhemman iloitessaan hänestä ja yhdessä tekemisestä.

Jokaisen toimintakerran jälkeen arvioin toteutunutta toimintaa toimintakerran lopussa olleen loppukeskustelun kautta, sekä havainnoinnin, että apuohjaajan haastattelun kautta. Jokainen toimintakerta noudatti samanlaista kaavaa toiminnan alkaessa ja päättyessä. Toimintakerrat alkoivat samalla aloitusleikkilorulla. Tämän jälkeen kävin läpi toimintakerran sisällön. Ensimmäisellä kerralla leikimme tutustumisleikkejä. Jokaisella toimintakerralla tarjosimme kahvit ja mehut sämpylöiden kera. Tällöin äideillä oli mahdollisuus vuoropuheluun toisten äitien kanssa ja mahdollisen palautteen antamiseen ohjaajille. Lapilla oli mahdollisuus osallistua keskusteluun tai siirtyä leikkimään. Kahvittelun jälkeen alkoi varsinainen toiminta, jonka pääosassa oli valokuvatyöskentely. Vuorovaikutuksen virittäytymiseen valokuvatyöskentelyä varten sisältyi vuorovaikutusleikkejä. Toimintakertojen päättyessä pidimme loppukeskustelun ja jokaisella kerralla toimintakerran päätti sama laululeikki.

Toimintakerta 1:

Ensimmäisellä kerhokerralla tavoitteena oli tutustua kerhon osallistujiin ja luoda turvallinen ja luottamuksellinen ilmapiiri sekä sitoutuneisuus toimintaan. Tavoitteena oli myöskin vuorovaikutteinen valokuvaaminen lapsi-vanhempipareina. Esittelin valokuvatyöskentelykerhon suunnitelmaa ja teimme osallistujien kanssa kaksi harjoitusta, joista oli apua tutustumiseen ja vuorovaikutuksen virittäytymiseen.

Aloitimme ensimmäisen kerhokerran tervetuloivotuksella ja esittelin lyhyesti itseni ja apuohjaajan. Kerroin lyhyesti opinnäytetyöstäni samalla perustellen aiheen tärkeyden. Kertasimme yhdessä etukäteen lähettämäni tapaamisten aikataulut. Tarjosimme sämpyläkahvit ja mehut ja niiden nauttimisen lomassa kerroin voimauttavasta valokuvasta ja kerhokertojen sisällöstä. Osallistujilla oli mahdollisuus esittää kysymyksiä. Alkupuheiden jälkeen oli vuorossa tutustumisleikki. Olimme kaikki ringissä lapset äitiensä vieressä. Ohjeistin leikin, että osallistuja sanoo oman nimensä tehden samalla jonkinlaisen liikkeen. Kaikki ryhmäläiset toistavat saman malliliikkeen ja toistavat nimen ja vuoro siirtyy seuraavalle. Leikin tarkoituksena oli kerrata osallistujien nimet ja tarjota keino muistaa nimet helpommin. Leikki soveltui hyvin osallistujille ja se edesauttoi ryhmäläisten tutustumista toisiinsa. Sitten leikimme kaikki yhdessä aloitusleikin, joka oli sama jokaisella kerralla. Tämän jälkeen tuli vuorovaikutteinen muistamisleikki, jossa lapsi ja vanhempi istuivat lattialla selät vastakkain ja vuorotellen muistelivat, mitä toisella oli päällä ja miltä toinen näytti, kuten minkä väriset vaatteet, korut, hiukset, jne.

Siirryin kahden lapsi-vanhempiparin kanssa aloittamaan valokuvausta, kun apuohjaaja jäi muiden kanssa toiseen tilaan. Kutsukirjeessä olin ohjeistanut vanhempia antamaan lapsille kameran käyttöön kotona, jotta valokuvaaminen ja kameran käsitteleminen ei olisi vierasta lapselle. Ohjeistin myöskin ottamaan mahdollisesti haluamaansa kuvausrekvisiittaa mukaan kerhoon. Aluksi ohjasin pareja kameroiden käytössä ja autoin lapsia laukaisemaan kameran. Ensimmäisten parien saatua valokuvattua vaihdoimme valokuvauspareja niin, että kaikki saivat valokuvattua jo ensimmäisellä kerralla. Parien ohjaamisen lisäksi koin tärkeäksi, että olen aidosti läsnä kuvaustilanteissa. Tällä toimintakerralla kuvaaminen oli aikataulun vuoksi lyhytkestoinen. Pidin loppukeskustelun, jossa osallistujat saivat kertoa toiveitaan ja tunteuksiaan kerhokerrasta ja jatkosta. Kerroin myöskin seuraavan kerran ohjelmasisällöstä. Lopuksi lauloimme ja leikimme kaikki yhdessä Loppuleijalaulun, joka oli joka kerralla sama. Samalla aloitus- ja loppuleikkilaululla varmistelin ryhmään kuulumisen tunnetta.

Ensimmäinen toimintakerta jännitti minua ja ainakin osaa osallistujista. Ensimmäisen haasteen ryhmän ohjaamiseen minulle aiheutti tiloissa olleet toiset kerholaiset. Tilojen varaustietojen mukaan tilat olisivat olleet vain meidän kerhotoiminnan käytössä. Jouduin tekemään pikaisen muutoksen suunnitelmaani tilojen käytön suhteen. Tutustumisleikki ja vuorovaikutusleikki sopivat mielestäni hyvin toimintaan. Kerhoon osallistujia jännitti jonkin verran ja koen, että tutustumisleikki auttoi osaltaan ryhmän jännityksen laukeamiseen sekä nimien muistamiseen. Kuvaamisen alettua kahden lapsen ujestelu näkyi, mutta äidit osasivat auttaa lapsiaan ujestuttavissa tilanteissa. Myöskin yksi äideistä koki olonsa kiusalliseksi olla päähenkilönä, koska hän oli aina toiminut itse kuvaajana. Äiti innostui kuitenkin olemaan päähenkilönä rohkaisuni jälkeen. Lopulta kaikki osallistujat olivat kovin innostuneita valokuvaamiseen sekä päähenkilöinä olemiseen. Osa päähenkilöistä puki roolivaatteita tai otti valokuviiin mukaan jotakin kotoa tuomaansa rekvisiittaa. Lapset olivat hyvinkin luovia ja halusivat otettavan kuvia erikoisistakin asennoista. Kokonaisuudessaan kerhokerta sujui hyvin.

Toimintakerta 2:

Toisen tapaamiskerran ensimmäisenä tavoitteena oli luottamuksellisen ja avoimen ilmapiiirin vahvistuminen. Toisena tavoitteena oli saada äidit ja lapset virittäytymään heidän väliseen vuorovaikutukseen ja ottamaan valokuvia toisistaan siten, kuin kohdehenkilö haluaa tulla kuvatuksi ja nähdyksi. Tässä tasa-arvoisen yhteistyön merkitys korostui, mutta vanhemmalla oli mahdollisuus olla lapsen ohjattavana, mikäli molemmat niin halusivat.

Toisen tapaamiskerran aloitimme jo tutulla aloitusleikillä. Aloitusleikki sujui jo selvästi paremmin ja lähes kaikki osallistuivat leikkiin. Tämän jälkeen kertasin ensimmäisellä kerhotapaamisella tehtyjä asioita ja tämän toimintakerran sisältöä. Joimme sämpyläkahvit ja mehut, joiden lomassa keskustelimme kerhoon ja lapsiin liittyvistä asioista. Tämän jälkeen ohjeistin pareja pyykkipoikaleikkiin, jossa vuorotellen parista toisella oli silmät sidottuina ja toinen laittoi itseensä eri puolille kehoa pyykkipoikia, jotka toinen sitten etsi. Tämän leikin tarkoituksena oli virittäytyä vuorovaikutukseen. Tämä leikki oli etenkin lasten mieleen ja he leikkivät sitä useamman kerran odotellessaan kuvaamisvuoroaan. Tämän jälkeen oli pumpulikosketusleikki, jossa vuorotellen toinen pareista kosketti pumpulilla silmät kiinni olevaa pariaan ja kosketeltavana oleva kertoi paikan, johon häntä oli kosketettu pumpulilla.

Kaksi paria kerrallaan valokuvasi toisiansa. Minä olin valokuvaavien parien mukana ohjaamassa ja auttamassa tarpeen mukaan. Kuvaamistilanteissa tärkeäksi osaksi muodostui parin välinen vuorovaikutus ja mahdollisuus yhteiseen luovaan prosessiin. Tällä kuvaamiskerralla neljällä parilla oli kuvissa mukana joko roolivaatteita tai muuta rekvisiittaa, kuten pehmoeläimiä. Oma valokuvaamisvuoroansa odottavat parit tekivät vuorovaikutusleikkejä tai lapset leikkivät vapaata leikkiä toisten lasten kanssa ja äidit keskustelivat keskenään. Valokuvaamisen jälkeen pidin loppukeskustelun, mutta keskustelua ei juuri-kaan syntynyt. Kerroin seuraavan kerran kerhokerran sisällöstä. Lopuksi lauloimme ja leikimme jo tutummaksi tulleen Loppuleijalaulun, tähän kaikki jo osallistuivat osaamisensa mukaan.

Valokuvaaminen sujui hyvin tällä kertaa, kun kameroiden käyttäminen ja valokuvauksen menetelmä oli tutumpaa sekä käytettävissä olevat tilat olivat kaikille tuttuja. Kaikki osallistujat osallistuivat vuorovaikutusleikkeihin saatuaan niihin ohjeistuksen. Yksi lapsista ei olisi malttanut heti alkaa leikkimään äidin kanssa, kun kaverin kanssa olisi ollut mielekkäämpää leikkiä. Tämän lapsen äiti sai houkuteltua lapsensa hyvin leikkiin mukaan. Kuulin kahdelta äidiltä, että heidän lapsensa odotti kovasti toista kerhokertaa. Oma jännitykseni oli jo paljon vähäisempää tällä kertaa, kun olin jo tutustunut osallistujiin. Huomasin, että pieni keskustelu apuohjaajan kanssa helpotti seuraavan toimintakerran aloittamista.

Toimintakerta 3:

Aiheenamme oli itselle tärkeän valokuvan valitseminen yhdessä äiti-lapsiparina. Tavoitteena oli myönteisten asioiden löytyminen itsestä ja toisesta keskustellen valittavista valokuvista. Tavoitteena oli myöskin antaa positiivista palautetta valokuvista.

Aloitimme aloitusleikillä, johon jo kaikki osallistuivat hyvin. Alkuleikin jälkeen kertosimme viime kerran toimintakertaa ja tässä kohtaa kaikilla oli mahdollisuus jakaa ajatuksiansa. Yhteinen keskustelu jäi vähiin, joten siirryimme sämpyläkahville ja mehuille keskustelemaan. Otin yhden parin kerrallaan tietokoneen ääreen valitsemaan itsellensä tärkeän omakuvan. Ensiksi valokuvan valitsi lapsi ja sen jälkeen omakuvan valitsi äiti. Toiset osallistujat saivat leikkiä edellisellä kerralla olleita vuorovaikutusleikkejä ja niiden lisäksi äideillä oli mahdollisuus rasvata käsivoiteella lapsensa käsiä. Näissä leikeissä oli mukana apuohjaaja. Osan ajasta lapset leikkivät ja äidit keskustelivat keskenään. Kaikki parit kävivät vuorotellen valitsemassa valokuvansa ja minä annoin positiivista palautetta pareille sekä annoin ohjeita myös äideille, että antavat positiivista palautetta lapsellensa. Kuvien valitsemisen jälkeen oli loppukeskustelun vuoro, mutta keskustelu oli tälläkin kertaa vähäistä. Kerroin vielä tulevan viimeisen kerran kerhosisällöstä. Lauloimme Lop-puleijalaulun, jonka jo kaikki osasivat.

Omakuvien valitseminen oli kaikille lapsille haastavaa kuvien runsauden vuoksi. Heillä loppui kärsivällisyys ja jouduin useamman kerran varmistelemaan, minkä kuvan he oikeasti halusivat. Neljä äitiä valitsi omakuvansa melko nopeasti, mutta yksi äiti ei osannut päättää, minkä kuvan hän haluaa ja kerhokerran päättymisen jälkeen jatkoin vielä hänen kanssaan kuvan valitsemista. Kahta äitiä jouduin ohjeistamaan siitä, että lapsi saa itse päättää, minkä kuvan hän valitsee. Äidit olisivat halunneet valita heitä miellyttävät lapsen kuvat. Yhdelle äidille annoin muistitikulle kaikki heidän valokuvansa, että äiti saa valita kotona häntä miellyttävät valokuvat teetettäväksi paperikuviksi. Koin, että tämä kerta oli haasteellinen siksi, että itse en pystynyt ohjaamaan ryhmää kuvien valitsemisten aikana. Ymmärsin, että osallistujat olivat kuitenkin tyytyväisiä kerhokertaan.

Toimintakerta 4:

Viimeisen kerran tavoitteina olivat kokemus nähdyksi tulemisesta ja itseilmaisun harjoittelu. Lisäksi tavoitteena oli äidin ja lapsen välisen vuorovaikutuksen vahvistuminen yhdessä tekemällä. Aiheenamme viimeisellä toimintakerralla oli itse valitsemien valokuvien kehystäminen ja koristeleminen äiti-lapsiparina ja taidenäyttelyn pitäminen.

Toimintakerta aloitettiin tutuksi tulleella aloitusleikillä. Jatkoin kertaamalla viimeisen toimintakerran sisällön. Tämän jälkeen joimme tuttuun tapaan sämpyläkahvit ja mehut ja keskustelimme kerhoon sekä lapsiin liittyvistä asioista. Kahvipöydässä oli tarjolla viimeisen juhlavamman kerran kunniaksi myös enemmän makeaa tarjottavaa. Tämän jälkeen jaoin jokaiselle osallistujalle hänen valitsemansa teetetyyn omakuvan, joka oli kokoa 20x30cm. Äiti-lapsiparit askartelivat yhdessä valokuviiin kehykset ja mieleisensä koristeet. Tässä tavoitteena oli vahvistaa perheen sisäistä dialogista keskustelua kannustamalla heitä yhdessä suunnittelemaan, kuinka he koristelevat valokuvansa. Koristelutarvikkeita oli tarjolla runsaasti (muun muassa helmiä, hilettä, erilaisia tarroja, nappeja, papereita, kuviolävistäjiä, kuviosakset).

Askartelujen jälkeen pidimme valokuvanäyttelyn. Valokuvia varten pöydällä oli taulutelelineitä, johon osallistujilla oli mahdollisuus laittaa valokuvansa tai halutessaan sai laittaa kuvansa pöydälle. Kaikki äidit ja lapset laittoivat saman perheen kuvat joko vierekkäin tai allekkain. Tämän jälkeen jokainen osallistuja sai kertoa kuvastansa ja miksi valitsi juuri sen kuvan. Jokaisella oli mahdollisuus antaa palautetta päähenkilölle. Joistakin valokuvista osallistujien oli helpompi antaa palautetta päähenkilölle. Joistakin kuvista palautteen antajana olin vain minä. Valokuvanäyttely oli tilaisuutena lämminhenkinen ja osallistajat olivat innoissaan siinä mukana. Etenkin lapset odottivat malttamattomina omaa vuoroansa.

Valokuvanäyttelyn jälkeen annoin äideille lomakehaastattelun ja ohjeistin, että lapset voivat olla mukana täyttämässä kaavaketta. Kuitenkin kaikki lapset halusivat mennä toiseen tilaan leikkimään, joten äidit täyttivät haastattelun yksin hyödyntäen kerhotoiminnan tiloja. Kaikki osallistajat palauttivat nimettömänä täytetyn lomakkeen. Valokuvanäyttelyn jälkeen lauloimme ja leikimme Loppuleijalaulun ja kiitin osallistujia tutkimukseen osallistumisesta. Osallistajat saivat ottaa mukaan muistoksi kerhotoiminnasta omat valokuvansa.

Viimeinen kerhokerta meni suunnitelmieni mukaan. Valokuvien koristelemisessa useammalla äidillä oli selkeä näkemys, miten he haluavat kuvat koristella. Yksi äiti-lapsipari teki yhteistyötä hienosti äidin ottaessa huomioon lapsensa mielipiteet. Äiti löysi lapses-tansa uusia äitiä miellyttäviä luonteenpiirteitä. Joku äideistä tuskastui lapsensa halutessa koristella kuvaansa äidin mielestä liikaa. Kerhon loppuessa itselläni sekä osalla osallistujista huomasin olevan haikean mielen.

4.3 Aineiston analyysi

Tässä opinnäytetyössäni käytän aineiston analyysissä sisällönanalyysiä. Se on perusanalyysimenetelmä, jota voidaan käyttää kaikissa laadullisissa tutkimuksissa. Sisällönanalyysiä voidaan hyödyntää yksittäisenä metodina tai väljänä teoreettisena viitekehystenä. Sen tarkoituksena on muodostaa tutkittavasta ilmiöstä tiivis ja yleinen kuvaus siten ettei alkuperäinen aineiston viesti katoa. Sisällönanalyysi on tekstianalyysiä, jolla etsitään tekstin merkityksiä ja aineisto saadaan järjestettyä johtopäätösten tekoa varten. Menetelmä itse ei anna suoria vastauksia tutkittavasta ilmiöstä, mutta se luo sanallisen ja selkeän kuvan siitä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91, 103–104, 108.) Tämän opinnäytetyöni aineiston analyysin tein monivaiheisesti. Aineisto koostui ryhmäkertojen havainnointitiedoista, lomakehaastattelujen vastauksista, otetuista valokuvista ja loppukeskustelujen sisällöistä sekä apuohjaajan haastatteluista. Lähestyin aineistoa tutkimuskysymysten kautta.

Havainnointitietoja kertyi neljältä kerhokerralta. Havainnointitiedot kävin läpi lapsi-vanhempipari kerrallaan, joista erittelin miltä vuorovaikutus näyttää ja miten strukturoidun havainnointikaavakkeen osa-alueet toteutuivat? Vuorovaikutuksen mahdollista muutosta mittasin omien havaintojeni sekä vanhemmilta saadun palautteen kautta.

Lomakehaastatteluista kävin läpi ensin jokaisen vanhemman vastaukset erikseen kysymys kysymykseltä. Vertasin yhden vanhemman vastaamia vastauksia keskenään ja pyrin löytämään vastauksista vanhemman esille tuomia mahdollisia muutoksia vuorovaikutuksessa lapsensa kanssa. Myöskin erittelin vastaukset kerhossa olleista eri toiminnoista löytyneistä tuntemuksista ja kokemuksista. Kävin läpi näin jokaisen vanhemman antamat vastaukset ja ryhmittelin ne eri teemojen alle. Apuohjaajan haastattelut olivat lähinnä keskustelutilanteita, joista kaikkia osia en ottanut huomioon. Litteroin haastattelut ja litteroinnin jälkeen suoritin rajausta saaden vastauksia tutkimuskysymyksiini. Samalla tavalla toimin loppukeskustelujen osalta. Loppukeskustelut olivat hyvin niukkoja.

Otetuista valokuvista analysoin taulukkoon merkinnät katseesta, asennosta ja tunnetilasta. Näistä yhdistin toistuvat elementit tutkimustuloksiksi. Omakuvien valintatilanteissa käydyt keskustelut sekä valokuvanäyttelyssä valokuvista esiin tulleet asiat kirjoitin muistiinpanoiksi tutkimuspäiväkirjaani.

5 TULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämä opinnäytetyö antaa rohkaisevia tuloksia voimauttavan valokuvan menetelmän soveltuvuudesta valokuvatyöskentelykerhossa lapsen ja vanhemman vuorovaikutuksen vahvistumisessa. Tulokset ovat suuntaa antavia, eikä niistä voi tehdä johtopäätöksiä. Tutkimusaineistoni on suppea, joten sen vuoksi se ei ole yleistettävissä. Se antaa kuitenkin joitakin viitteitä, miten lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta voidaan vahvistaa valokuvatyöskentelykerhossa. Tiedettävästi vastaavanlaista toimintaa ei ole aiemmin tutkittu. Toimintaan osallistuneet lapsi-vanhempiparit olivat tulleet toimintaan mukaan omasta mielenkiinnostaan ja havaintojeni mukaan heillä kaikilla oli toimivat vuorovaikutussuhteet ennen kerhoon osallistumista. Tulokset voisivat olla erilaisia, mikäli osallistujat olisivat tulleet kerhotoimintaan asiantuntijan lähettämänä vuorovaikutussuhteen vahvistamista varten. Seuraavassa jaottelen tekemiäni tuloksia tutkimuskysymysten mukaan. Tuloksiin on otettu mukaan myöskin kerhokerroilla olleet vuorovaikutusleikit. Suorat sitaatit on poimittu osallistujien sanomisista tai vanhempien kirjoittamista lomakehaastattelun vastauksista.

5.1 Miten voimauttavan valokuvan menetelmä vahvistaa lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta kerhokerroilla?

Voimauttavan valokuvan menetelmä valokuvatyöskentelynä mahdollistaa lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen tukemisen kerhotoiminnassa. Lapsi ja vanhempi saavat toiminnassa yhteistä aikaa, kokea yhteisiä kokemuksia ja jakaa niitä. Aiemmin jo mainitsin, että hektinen elämäntapa luo omat haasteensa kiintymyssuhteen muodostumiselle ja perheen sisäisille vuorovaikutussuhteille. Tämän valokuvatyöskentelykerhon aikana lapsella ja äidillä oli yhteistä aikaa keskittyä toisiinsa ja heillä oli mahdollisuus olla kokonaisvaltaisesti toisen huomion kohteena. Turvallisen kiintymyssuhteen muodostumiselle toiminta loi hyvät puitteet. Tässä etenkin positiivisen palautteen antaminen, aito läsnäolo ja rakkaudelliset sanat sekä valokuvaustilanteen hyväksyvä katse edistivät kiintymyssuhdetta. Myös keskusteleminen lapsen kanssa mahdollisti kiintymyssuhteen kehittymistä. Äiti sai sanoa lapselleen millainen hän on ja miten tärkeä hän on vanhemmalleen. Etenkin valokuvaustilanne ja kuvien katsominen mahdollisti tämän. Aitoa läsnäoloa lap-

sen kanssa ei korvaa mikään ja valokuvatyöskentelyssä voimauttavan valokuvan menetelmällä ollaan aidosti läsnä. Tällöin lapsella oli mahdollisuus olla oman äidin hyväksyvän katseen kohteena ja näin hän sai mahdollisuuden voimistaa omaa minäkuvaansa. Mikäli lapsi luottaa vanhempaansa ja haluaa olla vuorovaikutuksessa vanhemman kanssa, hän myös kohdistaa katseensa vanhempaansa (Korhonen 2008, 3–4). Otettuja valokuvia analysoidessani huomasin, että lapset luottivat äiteihinsä. Mikäli valokuvassa ei ollut jokin erityinen asento, jonka vuoksi katse kohdistui muualle, niin lapsen katse kohdistui äitiään kohtaan. Turvallisessa kiintymyssuhteessa lapsi luottaa vanhempaansa, joten tästä voisi päätellä, että lapsi-äitipareilla oli turvalliset kiintymyssuhteet.

Voimauttava valokuva luo mahdollisuuden lapselle ja vanhemmalle kiireettömyyteen ja keskittyneisyyteen, jotka ovat tärkeitä asioita toimivassa vuorovaikutuksessa. Menetelmän avulla he ovat vuorovaikutuksessa keskenään ja vuorovaikutuksen perustana on molempien aito vastavuoroinen läsnäolo ja kiinnostuneisuus toista kohtaan. Tämä toteutuu etenkin valokuvaustilanteissa. Vanhemmalla on näin aikaa kuunnella lastansa. Ryhmässä toteutetussa toiminnassa lapsi saa tarvittaessa oman äidin tukea ja huomiota, joka kohdistuu juuri tälle lapselle. Menetelmän vaikuttavuus vuorovaikutuksen vahvistamisessa näkyy yksilötasolla perheessä, jossa lapsen ja vanhemman vuorovaikutus parantuu arjessa ja sen myötä jopa molempien hyvinvointi lisääntyy. Lapsi saa olla oman äidin hyväksyvän katseen kohteena ja molemmat saavat nauttia otetuista valokuvista. Lomakehaastatteluista neljässä vastauksessa nostettiin esiin äidin huomion ja ajan antaminen lapselleen kerhokertojen aikana, sillä kotona lapsilla oli sisaruksia jakamassa äidin huomiota.

Kerhokerrat oli tärkeää yhdessäoloaikaa, sai keskittyä täysin toisiinsa. Tajusin, miten tärkeää on ihan kahdenkeskeinen aika lapsen kanssa.

Toiminta mahdollisti keskittymistä omaan lapseen säännöllisesti. Lapselle tärkeä juttu, jota odotettiin innokkaasti aina kotona.

Toiminta oli mukavaa yhdessä oloa ja keskittymistä oman lapsen kanssa kahdestaan.

Mukavaa yhdessä oloa, pysähdys arjessa kerran viikossa yhden lapsen kanssa ainoastaan.

Arjen tutuilla rutiineilla saadaan tehdä yhdessä asioita ja näin luodaan tilanteita, jotka antavat mahdollisuuden luoda kontakti toiseen luontevalla tavalla. Arjen tilanteiden tullessa tutuiksi, lapsella ja vanhemmalla on mahdollisuus laajentaa toimintaansa keskittymällä toinen toiseensa ja toistensa asioihin. Toiminnan kautta tullessiin tilanteisiin voidaan palata myöhemmin muistelemalla ja keskustelemalla niistä. Jokaiselle ihmiselle on tärkeää kokea yhdessä muitakin elämyksiä kuin tehdä ainoastaan arkisia toimia yksin tai yhdessä. Valokuvatyöskentelyn myötä lapsella ja vanhemmalla on mahdollisuus palata juuri näihin esimerkiksi valokuvaustilanteisiin ja tunnelmiin ja niistä muodostuneisiin elämyksiin uudestaan. (Papunet 2017.) He voivat palata elämyksiin myöskin katselemalla yhdessä otettuja valokuvia. Palautekyselyistä yhdessä vastauksessa ilmeni, että lapsi halusi näyttää kerhossa otettuja valokuvia kerhon ulkopuolisille ihmisille. Tutkimustulosten perusteella valokuvatyöskentely lähensi lapsen ja äidin suhdetta ja lapsi tuli nähdyksi jo valokuvaustilanteessa, mutta sitä lisäsi vielä yhdessä kerhossa otettujen valokuvien katseleminen. Yhdessä vastauksessa toiminnan kautta vahvistui tunne entisestään, että äiti ja lapsi ovat samanlaisia. Tämä näkyi myöskin tekemieni havaintojen pohjalta. He askartelivat yhdessä hyvin samanlaiset koristeet ja kehykset valokuviinsa. Äiti ja lapsi keskustelivat keskenään asiasta ja he molemmat olivat selvästi ilahtuneita havainnostaan. Samanlaisuuden kokemuksesta äiti kertoi vielä ääneen kaikille osallistujille valokuvanäytelyssä.

Ryhmässä lapsi- ja äitiparilla oli mahdollisuus saada vertaismallin kautta vinkkejä, miten toimia sanallisessa tai sanattomassa viestinnässä. Tämä toteutui lähinnä vuorovaikutusleikkien yhteydessä. Yksi äiti kommentoi ajatustaan vertaismallista seuraavasti:

Mielenkiintoista seurata ryhmässä muita äitejä ja lapsia.

Vuorovaikutusleikit virittivät lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta. Vuorovaikutusleikit antavat hyvän mahdollisuuden vanhemmalle näyttää, miten hän välittää lapsestansa saaden samalla itse iloa vanhemmuuteen (Korhonen 2008, 2). Kiintymyssuhteen muotoutumiseksi lapsi tarvitsee läheisyyttä, kosketusta ja aitoa läsnäoloa. Vuorovaikutusleikit mahdollistivat nämä ja tällöin lapsi sai kokea olevansa rakastettu sellaisenaan kuin hän on. Havainnoinnissa käyttämäni sovellettua Care Indexiä on kohta, jossa havainnoidaan leikkimistä. Havainnointien analyysistä selvisi, että kaikki viisi äitiä olivat sensitiivisiä eli heidän ja lasten välinen leikki tuotti heille molemmille iloa ja positiivisia tunteita. Lapset olivat rentoja ja heidän äänenkäyttönsä oli normaalia lapsen iloista ääntä.

Kolme äitiä pitivät vuorovaikutusleikkejä mukavina yhdessäolon ja koskemisen mahdollistavina yhteisinä hetkinä.

Ai että tää oli kyllä kiva leikki!

Ai vieläkin uudestaan? (Lapsi halusi leikkiä pyykkipoikaleikkiä useamman kerran ja äiti vastasi lapsen pyyntöön joka kerta.)

Tunneside ja kosketusleikit olivat kivoja.

Kaksi lasta halusivat leikkiä pyykkipoikaleikkiä ylimääräisesti hetkinä, kun ei ollut ohjattua toimintaa. Yksi pari oli leikkinyt kerhokerran jälkeen leikkiä myöskin kotona. Yksi pari osallistui toisella kerhokerralla selvästi rohkeammin vuorovaikutusleikkeihin, kun ryhmä oli tullut tutummaksi. Kaksi ujompa lasta olivat selvästi rohkeampia toisella valokuvauskerralla, kun ryhmä oli tullut tutuksi.

Otettujen valokuvien katseleminen yhdessä äidin ja lapsen kanssa tarjoaa mahdollisuuksia nähdä konkreettisesti toinen sekä itsensä toisella tapaa. Molemmilla on mahdollisuus löytää toisesta erilaisia puolia ja sitä, mitä ei ole itse tullut ajatelleeksi. Tässä ohjaajan roolissa toin esiin otetuista valokuvista asioita, joita vanhempi tai lapsi ei itse olisi ehkä osannut nähdä tai sanoittaa. Seuraavassa kuvassa (KUVA 1) lapsi mietti valokuvaustilanteessa, että miltä hän näyttää sivusta päin. Hän muodostaa selvästi valokuvan avulla käsitystä itsestään. Lapsen ollessa vuorovaikutuksessa äitinsä kanssa valokuvaustilanteessa he saivat keskustella, miltä lapsi näyttää ja samalla äiti sai kehua omaa lastaan. Äiti sai antaa positiivista palautetta lapsellensa myöskin valokuvien katselemistilanteessa. Mielestäni positiivisen palautteen kautta lapsi sai mahdollisuuden vahvistaa minäkuvaansa ja itsetuntoansa, jonka mahdollisti lapsen turvallisesti muodostunut kiintymyssuhde ja avoin vuorovaikutus heidän välillään.

Tämä lapsi halusi, että äiti valokuvaa hänen korvansa ja silmänsä. Äiti mahdollisti, että hän tuli nähdyksi toivomallaan tavallaan. Äitiä hieman huvitti kuvauskohde. Tässäkin lapsen katse kohdistuu luottavaisesti äitiin päin.

KUVA 1.

Kuvien katseleminen antaa mahdollisuuden tukea lapsen itsetunnon ja minäkäsityksen kehittymistä. Molemmat saavat antaa positiivista palautetta toisilleen. Kuvien valitsemistilanteessa kaikki viisi äitiä antoi spontaanisti positiivista palautetta lapsellensa vähintään yhdestä valokuvasta. Tämä kertoo mielestäni siitä, että heillä kaikilla oli vuorovaikutussuhteet kunnossa ja äidit tiedostivat positiivisen palautteen antamisen tärkeyden lapsen itsetunnon kehittymiseen. Myöskin kaksi lasta antoi spontaanisti positiivista palautetta äidillensä yhdestä valokuvasta. Kolme lasta antoivat positiivista palautetta äidillensä minun hieman ohjatessa lasta. Lapsi toivoo positiivista huomiota valokuvistaan suullisen palautteen lisäksi esimerkiksi näyttelyn muodossa (Harju 2009, 237). Tämä positiivisen palautteen saaminen omalta äidiltä ja muilta ryhmän jäseniltä mahdollistui viimeisen toimintakerran valokuvanäyttelyssä.

Tässä on kolmen äidin antamaa positiivista palautetta oman lapsen valokuvasta.

Sä olet taitava!

Sä olet kyllä kaunis tässä kuvassa.

Sä olet vahva poika ja tästä tuli ihan sun näköinen hämähäkkimiehen kuva!

KUVA 2.

Äiti osasi vahvistaa poikansa itsetunnon kehittymistä antamalla positiivista palautetta hänelle.

Yllä olevassa valokuvassa (KUVA 2) kuvan päähenkilöllä on yllään rooliasu. Tämä oli ensimmäisellä valokuvauskerralla otettu valokuva. Miina Savolainen (2004, 138) kertoo, että rooliasun ja rekvisiitan avulla voidaan helpottaa valokuvassa olemista. Kuva voi kertoa jotakin tärkeää omasta minästä tehden näkyväksi asian, jota haluaa vaalia sekä katsella useita kertoja. Rooliasun ja rekvisiitan valitsemiseen ja mukaan ottamiseen liittyvä keskusteleminen kotona loi vuorovaikutustilanteita lapselle ja vanhemmalle jo kotona. Kerhotoiminnassa roolivaatteiden ja rekvisiitan pukeminen päälle mahdollisti vuorovaikutustilanteen lapsen ja vanhemman välille. Tässä vanhempi kuunteli lapsen mielipiteitä ja he yhdessä muodostivat roolihahmoja.

Valokuvakerhossa otettuja valokuvia oli analysointiani varten yhteensä 359. Osa valokuvista oli mielestäni vahingossa otettuja kuvia, joiden analysointi oli mahdotonta tähän aihepiiriin. Kuvia sanotaan projektiiviseksi menetelmäksi eli lapsi heijastaa kuvaan omaa itseään ja kuvista keskusteleminen kertoo lapsen sisäisestä maailmastaan mukaan lukien kasvuympäristön (Valli & Aaltola 2015, 170). Valokuvista tehdyn analyysin myötä tutkimustulokseksi tuli, että pääsääntöisesti lapsilla ja vanhemmilla toiminta oli mukavaa yhdessä tekemistä. Kuvissa, joissa näkyi kasvot, ilmeet olivat suurimmalta osin iloisia. Jari Sinkkonen (2012, 176–178) kirjoittaa, miten paljon katseella voi ilmaista tunteitaan eri vivahteineen pienessä ajassa joko hyvällä tai pahalla, mutta katseen vaikutus on kau-

askantoinen. Niissä perheissä, joissa kommunikointi ei tapahdu verbaalisesti, niin esimerkiksi katseiden ja selän kääntämisen merkitykset korostuvat. Lapsen kasvoista voidaan lukea hänen saamansa sanojen ja katseiden historia. Kahden lapsen muutamasta kuvasta näkyi, miten heillä oli ollut erimielisyyttä äidin kanssa kuvaustilanteessa tai toinen lapsi oli ollut pahalla tuulella ennen kerhoon tulemistä. Lapsi oli murjottava tai vihainen näissä valokuvissa. Myöskin havainnointianalyysistä sain tämän saman tuloksen. Kuitenkin kuvaustilanteet muuttuivat nopeasti lasten osalta iloiseksi toiminnaksi. Äidit osasivat auttaa lasta muuttamaan tunnetilaansa. Tässä peilautumisjärjestelmällä on varmasti myös oma osuutensa. Tunteet, kuten tässä tapauksessa iloisuus peilautui äidistä lapseen tunteiden muuttuessa iloisiksi. On kuitenkin muistettava, että sosiaaliseen tulkintaan vaikuttaa useampi aivojen osa (Karhunen & Tervoja 2014). Valokuvissa tai valokuvaustilanteissa, joita havainnoin, ei ollut yhtäkään vanhemman selän kääntämistä.

Valokuva- analyysimenetelmän mukaan erittelin valokuvista eri luokat, jotka olivat: katse, asento ja tunnetila. Osassa analysoitavia valokuvia esiintyi jopa kaikki luokat samassa kuvassa. Joistakin valokuvista en pystynyt analysoimaan mitään asettamistani luokista tai niistä en pystynyt analysoimaan tunnetilaa ja katsetta. Näissä valokuvissa oli valokuvattu jotakin muuta itselle tärkeää asiaa tai esinettä tai ne olivat vahingossa otettuja valokuvia. Seuraavassa erittelen valokuvat eri luokittelujeni alle:

Valokuvissa esiintyvät katseet: Valokuvia, joissa ei näkynyt kasvoja ollenkaan oli yhteensä 74 kuvaa, joten niiden tulkinta katseesta ei onnistunut. 285 valokuvaa sisälsi katseen, mutta kameran suuntaan niistä kohdistui 236. Oli mukava huomata, miten lapset kohdistivat katseensa äitiään kohtaan vaikeistakin asennoista. Joissakin lasten valokuvissa katse kohdistui muualle, koska taustalla oli ajoittain häiriötekijöitä, jotka kiinnittivät lapsen huomion.

Valokuvissa esiintyvät asennot: Poseerausvalokuvia oli suurin osa eli 143 valokuvaa. 26 valokuvaa sisälsi johonkin rooliin liittyvän asennon. Kiipeämiseen liittyviä valokuvia esiintyi 49 kappaletta.

Valokuvissa esiintyvät tunnetilat: Iloinen ja rento tunnetila esiintyi 283 valokuvassa. Surullinen, vakava tai ikävän tunnetila esiintyi 15 valokuvassa. Neutraali tunnetila esiintyi 15 valokuvassa. Vihainen tunnetila esiintyi neljässä valokuvassa. Jännittynyt tunnetila esiintyi 18 valokuvassa ja rakastettuna olemisen tunnetila esiintyi 11 valokuvassa.

Kuvien luokittelusta ilmeni, että suurin osa valokuvista oli otettu poseeraten kasvot kohti kameraa eli kuvaajaa kohti ja kuvan päähenkilö oli kuvassa iloisella ilmeellä. Rooliasennot olivat kaikki lapsista ja lähes kaikissa oli jokin erityinen asento sekä osaan niistä sisältyi irvistysilme. Itse katsoin, että osa irvistyksistä kohdistui roolihenkilöön, mutta osa oli tarkoitettu mahdollisesti kuvaajalle tai se oli tämän ikäisen lapsen ajatus olla valokuvassa. Muutamassa valokuvassa myös äiti irvisti. Roolihenkilönä olemisen kautta lapsi sai mahdollisuuden olla läsnä ja avoinna roolin tuella ja näin hän sai tuoda esiin jotakin itselle merkityksellistä. Hän sai tulla nähdyksi omalle äidilleen lapselle merkityksellisessä roolissa, joka saattoi olla lapselle jopa todellisempaa kuin arjen roolissa oleminen. Kuvista ilmeni hyvin lasten ikä ja halu kiipeillä. Myöskin kerhon toimintatila mahdollisti kiipeämisen ja lapset tätä hyödynsivät. Tämän vuoksi kuvien asennoissa lapsilla oli paljon kiipeämiskuvia. Rakastettuna olemisen tunne näkyi lähinnä asennosta ja ilmeestä ja osassa niistä kuvista oli pehmolelu mukana. Kaiken kaikkiaan valokuvista ilmeni luottamuksellisuus ja iloisuus yhdessä tekemisestä sekä toisen arvostaminen sellaisena kuin on ja haluaa tulla nähdyksi. Kuvissa, joissa äideillä näkyi kasvot, olivat lähes kaikki iloisia ilmeiltään. Yksi äideistä koki, että monia kuvia itsestään on vaikea hyväksyä vaikka kuvien valintakerralla annoin positiivista palautetta valokuvista.

Mun on niin vaikea hyväksyä ei niin hyvännäköiset kuvat.

Yhden lapsen seitsemässä otoksessa ilmeestä näkyi jokin kaipuu tai ikävä. Hän katsoi jonnekin kaukaisuuteen istuessaan ikkunalaudalla ja katsoessaan siitä ulos. Lapsi oli ollut yli viikon isänsä luona (eroperhe) ja lapsi tuli sieltä suoraan kerhotoimintaan valokuvaustilanteisiin äidin kanssa. Seuraavissa valokuvissa hänellä oli mukana rekvisiittaa ja sen myötä ilmeet olivat täysin erilaisia ja niissä näkyi iloisuutta.

5.2 Miten vanhemmat kokevat muutosta vuorovaikutuksessa lapsensa kanssa kerhoissa käytettävän voimauttavan valokuvan menetelmän johdosta?

Varhaisella vuorovaikutuksella ja kiintymyssuhteiden kehittymisellä on kauaskantoisia vaikutuksia lapsen elämässä. Vaikka kiintymyssuhteen muodostumisen otollisin ajankohta on ennen kolmea ikävuotta, voi kiintyminen tapahtua myöhemminkin elämässä kehittymiselle suotuisissa olosuhteissa. Uskoisin, että valokuvatyo-skentelyn avulla lapsen

ja vanhemman vuorovaikutusta voitaisiin vahvistaa ja auttaa kiintymyssuhteen muodostumisessa vaikka lapsi olisi jo vanhempikin. Omien havainnointieni analysoinnista ilmeni, ettei ryhmän aikana ilmennyt yhtään turvatonta, ristiriitaisesti kehittyntä tai jäsentymätöntä kiintymyssuhdetta. Äidit osasivat olla aidosti läsnä lasten kanssa ja he kuuntelivat lasta ja lapsen toiveita.

Palautekyselystä ilmeni, että kaksi paria eivät saaneet toiminnan kautta muutosta heidän vuorovaikutukseensa. Sama tulos tuli myös loppukeskustelujen analysoinnista eli kolme paria kokivat muutosta syntyneen ryhmässä. Muutosta oli syntynyt etenkin valokuvaustilanteissa ja tällöin tavassa katsoa toista ja huomata, miten katsekontaktilla on vaikutusta vuorovaikutukseen. Kuten psykologi Sanna Korhonen (2008, 3–4) sanoo, että lapsen kohdistuessa katsetta vanhempansa, heillä on luottamusta välillään. Kerhotoiminnassa oli luottamuksellinen ilmapiiri ja olin pyrkinyt vahvistamaan sitä vuorovaikutusleikkien avulla sekä aloitus- ja lopetuslauleikkien avulla. Mahdollisesti luottamuksen muutosta selittää tässäkin ryhmän ilmapiirin ja turvallisuuden tunteen lisääntyminen jäsenten oppiessa tuntemaan toisiansa. Luottamuksellisuus lapsen ja vanhemman välillä näkyi otetuista valokuvista. Näissä lapsi kohdisti katseensa äitiin. Sama tulos tuli havainnointieni perusteella myös vuorovaikutusleikin yhteydessä. Luottamus näkyi mielestäni myöskin lapsen rohkeudessa olla toivomallaan tavallaan valokuvassa. Yksi äideistä kertoi, ettei hänen ja lapsensa vuorovaikutus muuttunut valokuvatyöskentelyn myötä:

Valokuvatyöskentely ei vaikuttanut vuorovaikutukseemme. Lapsi saa toteuttaa itseään kotona myös.

Kyseessä olevalla parilla oli vuorovaikutus myönteistä. Molemmat uskaltautuivat heittäytymään valokuvaustilanteissa ja heillä toiminta näytti hyvin mieluisalta. Avoin vuorovaikutus näkyi heidän välillään. Äiti kuunteli lapsen toiveita.

Havainnointitietojen analysoinnin pohjalta tulos vuorovaikutuksen muuttumisesta näyttäytyi hieman eri tavalla kuin palautekyselyistä ja loppukeskusteluista. Havainnoinnin analysoinnin mukaan kahdella vanhemmista näkyi vähäistä muutosta jollakin vuorovaikutusalueella, kolmella parilla muutosta ei näkynyt ollenkaan. Kaikki viisi äitiä nimesi jotakin, mitä oppivat lapsestansa tai ymmärsivät, miten lapselle pitää antaa tilaa toteuttaa itseään. Havainnointitietojen analysoinnista näkee, kuinka kerhokertojen edetessä kaksi äitiä antoi lapsilleen enemmän tilaa toteuttaa itseään ja he luottivat enemmän lapsiinsa.

Tämä näkyi erityisesti lasten halutessa kiipeillä rappusten kaiteilla. Samojen rappusten tasanteella sijaitseva korkealla ikkuna, jossa oli leveä ikkunalaute. Ensin yksi lapsista halusi kiivetä itse ikkunalaudalle ja päästyään istumaan sinne, kasvoissa näkyi jännitystä. Tämän jälkeen kaksi muuta lasta halusivat toteuttaa samanlaisen kuvaustilanteen. Tämä voisi selittyä osaltaan peilisoluteoriasta tulevasta matkimisen tarpeesta. Kaikilla kolmella ikkunalaudalla istuvalla lapsella kuvien ilmeet olivat jännittyneet. Yksi lapsi sanoi jännittävänsä istuessaan ikkunalaudalla. Äidit luottivat lapsiinsa, että he pystyvät kiipeämään. Toisaalta lapset luottivat äiteihinsä, että he saavat avun äidiltään tarvittaessa esimerkiksi auttamalla lapsen alas ikkunalaudalta. Luottamus lapsen ja vanhemman välillä näkyi myös siinä, että lapset lähtivät tilaisuuden tultua leikkimään keskenään talon toisessa päässä olevaan tilaan. Tässä näkyi mielestäni myös äitien antama vastuun luovuttaminen pienessä määrin. Vuorovaikutuksen rajojen asettamisessa osana ovat odotukset lapsen toiminnalle, joka tässä toteutui antamalla lapsen lähteä pois ”omista silmistään”. Vastuun antaminen on osa kasvatusta ja kasvatusta on vuorovaikutusta. Joten tämäkin vahvisti tunnettani siitä, että äideillä ja lapsilla oli hyvät vuorovaikutussuhteet.

Tämä pieni ”enkeli” halusi opetella lentämään. Äiti antoi valokuvatyöskentelyssä lapsellensa mahdollisuuden olla luova ja kiipeillä kaiteelle, koska viiden vanha tyttö toivoi olevansa ”lentävä enkeli” valokuvassansa.

KUVA 3.

Tämän kuvan tyttö oli ensimmäinen ryhmän lapsi, joka kiipesi korkealle ikkunalaudalle valokuvaamista varten. Tässä kiipeäminen on vasta aluillaan. Ikkunalaudalla odottaa kuvaan mukaan tuleva maskotti.

KUVA 4.

Vuorovaikutuksen muuttumista äidit kuvasivat seuraavasti:

Yhteys lapsen kanssa on parempi ja toivon, että tästä kotona myös tilanne paranee. (Perhe oli kokenut avioeron hiljattain.)

Valokuvatyöskentely vaikutti vuorovaikutukseen niin, että kotonakin olisi halunnut kuvata ja näyttää ryhmässä otettuja kuvia muillekin.

Annan nyt lapsen kuvata enemmän vanhempiansa, myös arjessa.

Yllätyin, kuinka hyvin tultiin toimeen tilanteessa ja kuinka hyvin löysimme asioita, jotka oli molempien mieleen. (Tämä äidin ajatus tuli askartelutilanteesta.)

Lapsi halusi kuvata äidin kädet ristissä.

KUVA 5.

Yllä olevassa valokuvassa (KUVA 5) äiti antoi lapsellensa mahdollisuuden kääntää arkiroolit pääläelleen ja äiti antoikin lapsensa ohjata häntä. Valokuvia otettiin lapsen toivomalla tavalla, siten kun hän halusi nähdä äidin. Roolinvaihdon myötä vanhempi ilmaisee arvonantoa ja vastavuoroisuutta. Hän tulee lapsensa kuulemaksi, näkemäksi ja tällä tavalla osoittaa rakkauttansa lasta kohtaan. (Savolainen 2004, 137.)

Kaksi vanhempaa huomasivat toimintakerroilla, miten vanhemman oma tunnetila vaikutti ilmeisiin, kehoasentoihin ja eleisiin. Tämä sama tulos näkyi myös omassa havainnointituloksissani. Yksi äiti oli toisella valokuvauskerralla huonolla tuulella tullessansa kerhoon. Tunnetilan heijastuminen äidistä lapseen selittyy ihmisten peilausteorialla. Valokuvausparilla oli alkuun erimielisyyksiä valokuvaustilanteissa.

Sekä havainnointitietojen että palautekyselyjen analysoinnista selvisi, miten äidit oppivat jotakin uutta itsestensä.

Opin itsestäni paljon. Ymmärrän enemmän lasta ja antaa hänelle enemmän vapautta toteuttaa itseään. Opin myös olemaan vapautuneempi lapsen edessä.

Opin mihin lapsi kiinnittää minussa huomiota.

Näin miten lapseni kehittyi, olisi kiva nähdä jatkoa.

Täytyy osata heittäytyä ja antaa lapsen olla luova.

Lapsen kuvattavana oli kiva olla.

Lapsen kuvattavana oli kivempi olla kuin yleensä. Voisi antaa kuvata enemmän arjessakin. Kuvissa olen iloinen melkein aina, vaikka muuten tuntuu etten ole.

Neljä äitiä kertoi, miten he oppivat jotakin uutta lapsestansa valokuvaustilanteissa tai kerhotoiminnassa.

Lapsi osasi hienosti asetella aikuisen kuviin ja ottaa kauniita kuvia.

Lapseni on taitava ja keskittyy halutessaan.

Opin, miten lapsi toimii vieraiden lasten kanssa.

Tässä kuvassa oleva äiti löysi lapsestansa uuden piirteen. Äidin korut olivat merkityksellisiä lapselle ja äiti mahdollisti lapsellensa niiden valokuvaamisen. Äidillä oli erilaiset korut molemmilla valokuvauskerroilla.

KUVA 7.

Jokainen äiti toi esiin asian, että on tärkeää olla kahden kesken oman lapsensa kanssa. Jollekin asia konkretisoitui tämän toiminnan kautta. Yksi äiti oli sitä mieltä, ettei kerhotoiminta tuonut muutosta heidän vuorovaikutukseensa. Hän totesi kuitenkin olleen mukavaa käydä yhdessä lapsensa kanssa muuallakin kuin kaupassa.

Jokaisen kerhokerran päätteeksi pidin loppukeskustelun, jossa osallistujilla oli mahdollisuus keskustella heidän kanssaan heille nousseista tuntemuksista ja ajatuksista työskentelystä sekä toimintakerrasta. Keskustelu oli hyvin vapaamuotoista, esitin joitakin kysymyksiä kerhokerran aiheeseen liittyen. Kysymyksillä en hakenut suoraa vastausta tutkimuskysymyksiini, sillä 4-5 vuotiaat lapset eivät olisi niihin osanneet vastata. Keskustelu oli hyvin niukkaa, joten keskusteluista sain tutkimusaineistoa melko vähän. Yleinen tunnelma keskustelujen jälkeen oli osallistujien tyytyväisyys. Keskusteluissa tuli ilmi, että kaikki viisi lasta olivat innostuneita osallistumaan toimintaan ja odottivat uutta kerhokertaa.

Parit askartelivat valokuviiin kehykset ja koristeet haluamallaan tavalla. Kolme äitiä mainitsi, että toiminta oli oikein mukavaa. Yksi äiti mainitsi, että he nauroivat yhdessä lapsen kanssa askartelun lomassa. Lapsilähtöisyys kasvatuksessa on tärkeää myös kiintymyssuhteen syntymisen vuoksi. Lasta kuunnellaan ja hänen ajatuksiaan sekä toiveitaan pidetään samantarvoisina kuin vanhemman. Kaksi äitiä iloitsi havainnostaan, että he löysivät lapsensa kanssa asioita, jotka olivat molempien mieleen. Yksi äiti antoi lapsensa tehdä mieleisensä koristellut kehykset. Äiti kommentoi ajatuksiaan seuraavasti:

Lapsen ja aikuisen näkemys kauniista ei aina kohtaa, mutta tekeekö se silti jommastakummasta huonon...

Myös yhdessä otettujen valokuvien katseleminen konkretisoi asioita sekä lapsille että äideille. Tässä yhden äidin ajatus ja yhden lapsen ajatus äidin ilmaisemana:

Opin olemaan vapautuneempi lapsen edessä.

Arvostus itseään kohtaan näkyi ylpeytenä esitellä omakuva.

Kysyttäessä, suosittelisitko vastaavaa toimintaa lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen vahvistamiseksi he suosittelisivat kaikki vastaavaa toimintaa. Tässä vanhempien suoria vastauksia kysymykseen:

Mukavaa yhdessä oloa, pysähdys arjessa kerran viikossa yhden lapsen kanssa ainoastaan. Tunneside ja kosketusleikit olivat kivoja. Mukavaa oli ja ihanat muistot kuvissa jäi ryhmässä olemisesta.

Yhdessä tekeminen ja oleminen oli kivan leppoisaa. Sopii varmaan paremmin hieman vanhemmille lapsille. Hauska idea yhdessä oloon.

Suosittelen. Isommille lapsille oikein sopivaa toimintaa. Vastaava toiminta on todella hyvä vuorovaikutussuhteen luojaksi/korjaajaksi hiukan vanhemman lapsen kanssa.

Suosittelisin vastaavaa toimintaa. Vuorovaikutusleikit olivat myös kivoja.

Palautteista ilmeni, että toiminta oli mukavaa yhdessäoloa ja vuorovaikutteista vanhemman ja lapsen kanssa, mutta useamman vastaajan mielestä toiminta olisi antoisampaa isompien lasten kanssa. Aineiston analyysin perusteella toiminnalla oli kaikille jotakin annettavaa vaikka kaikkien osalta muutosta vuorovaikutuksessa ei tapahtunutkaan. Tärkeimmäksi asiaksi toiminnassa vanhemmat vastasivat yhteisen ajan viettämisen lapsensa kanssa. Edes yksi toimintakerta viikossa ja sen kautta positiiviset vaikutukset perheen arjen vuorovaikutustilanteisiin tarjosi mielestäni ennaltaehkäisevää tukea lapsen ja vanhemman vuorovaikutukseen. Myöskin vertaistuki keskustelujen yhteydessä oli tärkeää. Ryhmässä oli luottamuksellinen ja mukava ilmapiiri. Yksi osallistuvista lapsista iloitsi jokaisella kerralla kahvipöydästä ottamistaan kekseistä kuuluvalla, aidolla lapsen naurulla. Tämä iloisuuden tarttuminen toisiin osallistujiin todisti peilisolujen olemassaolon ja tarkoituksen.

6 POHDINTA

Lapsen ja vanhemman välisellä hyvällä vuorovaikutuksella on kauaskantoiset vaikutukset lapsen elämässä. Nykyajan haasteet arjen kiireissä vaikuttavat osaltaan lapsen ja vanhemman vuorovaikutussuhteeseen. Hyvän vuorovaikutussuhteen kehittymistä tulisi tukea kaikin mahdollisin keinoin. Tärkeä tekijä hyvän vuorovaikutussuhteen luojana on vanhemman aito läsnäolo lapsensa kanssa muodostaen yhdessä vuorovaikutussyhteyden. Tieteen ja tutkimuksen nopean kehittymisen myötä tiedetään varhaisen vuorovaikutuksen kauaskantoiset merkitykset. Lapsen turvallinen kiintymyssuhde takaa sen, että lapsi saa tuoda vanhemman kanssa vuorovaikutukseen kaikenlaiset tunteet, joita vanhempi auttaa mahdollisesti nimeämään. Voimauttavan valokuvan menetelmä luo mahdollisuudet tehdä tunteet näkyviksi ja niistä vanhempi voi keskustella lapsen kanssa valokuvaustilanteissa sekä valokuvia katselemalla.

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli tutkia, voidaanko valokuvatyöskentelyn avulla vahvistaa lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta. Opinnäytetyön toiminnallinen osuus luotiin perustamalla lapsi-vanhempiryhmä. Toiminta oli suunniteltu siten, että lapsi ja vanhempi osallistuivat vuorovaikutukselliseen toimintaan yhdessä, jolloin heillä oli mahdollisuus vahvistaa heidän välistä vuorovaikutussuhdettaan. Tutkimustuloksissa ilmeni, että vaikka vanhemmat tiedostavat oman roolinsa tärkeyden vuorovaikutussuhteen luomisessa omaan lapseensa, niin tämän päivän hektisyys töiden ja perheen yhteensovittamisen haastavuudessa näkyy lapsen ja vanhemman yhdessä vietetyssä ajassa. Kerhotoiminnan kautta lapsen kanssa yhdessä vietetty aika konkretisoitui heille ja toivon mukaan vanhemmat kiinnittävät asiaan enemmän huomiota arjen keskellä. Kerhotoiminta lisäsi lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta kotona kahden parin osalta. Mielestäni tämäkin on jo hyvä saavutus. Havaintojeni mukaan kerhoon osallistujilla oli ”kyllin hyvät” vuorovaikutustaidot jo olemassa ennen kerhotoimintaa. Sinkkonen (2012, 94) sanoo, että valtaosa vanhemmista ovat ”kyllin hyviä” vanhempia eli tavallisia ihmisiä ja osaavat olla vuorovaikutuksessa lastensa kanssa ollen välillä sensitiivisiä ja välillä passiivisiä tai kontrolloivia.

Koin kerhotoiminnan suunnittelun ja toteutuksen onnistuneen hyvin. Parityöskentelynä kerhotoiminnan suunnittelu, toteutus sekä arviointi olisivat olleet antoisampia, kun asioita olisi voinut reflektoida parin kanssa. Koin havainnoinnin melko haasteelliseksi ja parista

siinä olisi ollut suuri apu. Kerhotoimintaan osallistuneet olivat sitoutuneita ja he kaikki osallistuivat jokaiselle kerhokerralle. Osallistujat olivat innostuneita yhteiseen toimintaan ja kokivat toiminnan mielekkääksi saaden yhteistä aikaa vanhempana ja lapsena. Palaute kerhotoimintaan osallistujilta oli positiivista. Sain myös kiitokset seurakunnan edustajalta, myös hän oli saanut positiivista palautetta pitämästäni kerhotoiminnasta.

Lomakehaastatteluista nousseista palautteista kiitosta saivat kerho kokonaisuudessaan, mutta myöskin vuorovaikutusleikit. Mielenkiintoista olisi tietää, kuinka paljon vuorovaikutusleikit vaikuttivat varsinaiseen valokuvatyöskentelyyn? Koin saavuttaneeni luottamuksellisuutta kerhotoiminnassa. Tämä näkyi erityisesti siinä, että äidit kyselivät minulta myös kasvatukseen liittyviä asioita ja ohjeita. Mietin vielä, että olisiko otetut valokuvat olleet samanlaisia, mikäli kuvaustilanteet olisivat olleet ainoastaan parin kanssa tehtynä. Olisiko kuvista näkynyt enemmän muitakin tunnetiloja kuin nyt eniten esiintynyt tunnetila iloisuus?

6.1 Luotettavuus ja eettisyys

Opinnäytetyöni suunnitteluvaiheessa tein tutkimuslupasopimuksen opinnäytetyön tekemisestä Pirkanmaalla sijaitsevan seurakunnan kanssa. Seurakunta lupasi tarjota tilat toiminnalle sekä apuohjaajan kerhokertoihin. Seurakunnan kautta otettiin myöskin osallistujien ilmoittautumiset vastaan. Kerhotoimintaan olisi ollut halukkaita osallistujia enemmän kuin oli mahdollisuus ottaa mukaan. Arja Kuulan (2006, 106–107) mukaan vapaaehtoisen toiminnan osallistumispäätöksen tekemiseen vaikuttaa, miten tutkittavalle on kerrottu, mitä tutkimukseen osallistuminen konkreettisesti tarkoittaa ja miten se vie osallistujalta aikaa. Kerhotoiminnan mainoksessa oli kerrottuna kerhotoiminnasta tehtävän opinnäytetyön tekeminen ja kerhotoimintaan liittyvän kyselykaavakkeen täyttäminen. Osallistujille lähetetyssä kutsukirjeessä kerroin tarkemmin käyttämästäni tutkimusmenetelmistä sekä valokuvien hävittämisestä sekä siitä, että he eivät ole tunnistettavissa opinnäytetyössäni. Kerroin myöskin tutkimukseen osallistumisen olevan vapaaehtoista. Vapaaehtoisuus tutkimukseen osallistumiseen on voimassa koko tutkimuksen ajan eli osallistumisensa voi perua myös jälkikäteen (Kuula 2006, 23, 87).

Tutkimuksen luottamuksellisuus pitää sisällään sopimuksia ja lupauksia, joita yhdessä sovitaan tutkittavien kanssa tutkimusmateriaaliin liittyen (Kuula 2006; 88). Luottamuksellisuuden kannalta päätin jättää mainitsematta opinnäytetyössäni, missä seurakunnassa kerhotoiminta toteutettiin, jotta ryhmään osallistujien tunnistaminen ei olisi mahdollista. Sain luvan osallistujilta käyttää heidän ottamiaan valokuviaan opinnäytetyön analysointiin ja esitykseen, jonka jälkeen kuvat hävitetään. Tutkimusraporttiin halusin laittaa kuvia, joissa tutkimushenkilö ei ole tunnistettavissa. Julkisesta raportista nämä poistetaan. Kyselylomakkeisiin vastaajien ei tarvinnut laittaa nimeään ja palautus tapahtui ilman minun läsnäoloani. Tutkimuksessa anonyymiteetin säilyttämisellä on selkeitä etuja. Tästä hyvänä esimerkkinä on tutkittavien rohkaistuminen puhumaan rehellisesti ja suoraan asioista. (Mäkinen 2006, 114.) Opinnäytetyössä yksi merkittävimmistä luotettavuuden kriteereistä on rehellisyys, koska arvioinnin kohteena ovat tutkijan tekemät teot, valinnat ja ratkaisut. Jokaisen valinnan yhteydessä tutkijan tulee arvioida luotettavuutta. (Vilka 2015, 196–197.)

Tutkimustulosten luotettavuutta olisi lisännyt toimintakertojen videointi, jolloin havaintoja olisi voinut tehdä useamman kerran ja havainnointitietoja ei olisi tarvinnut pitää muistinvaraisena muistiinpanojen kirjoittamiseen asti. Videointi oli mahdottomuus ohjautessani yksin valokuvaavia pareja, koska siirryin jatkuvasti tilasta toiseen parien välillä. Myöskin aineiston luotettavuutta olisi lisännyt haastattelujen nauhoittaminen ja litterointi jälkikäteen. Tutkimuksen luotettavuuteen vaikuttaa myös aina otoksen laajuus ja toiminnan kesto. Tämä toimintaryhmä oli pieni ja toiminta oli kestoaltaan yhteensä kuusi tuntia. Vuorovaikutuksen muuttumisen arviointi olisi voinut olla luotettavampaa, mikäli toiminta olisi ollut pitempikkestoinen. Ryhmäkoko tällä kapasiteetilla oli mielestäni hyvä, mutta tulosten yleistettävyyttä ei ole mahdollista näin pienen ryhmän otoksella.

6.2 Kehittämisidea ja ammatillinen kasvu

Opinnäytetyöni toiminnallinen kerho sopii kaikille perheille. Myös perheille, joilla vuorovaikutus on toimivaa, he saavat toiminnasta ideoita tekemiseen, yhteistä aikaa ja keskittymistä toisiinsa. Olisi kuitenkin mielenkiintoista nähdä, hyötyisivätkö perheet, joilla on vuorovaikutuksessa vahvistamisen tarpeita selvästi enemmän vastaavasta toiminnasta. Vastaavan tyyppistä vanhempi-lapsiryhmätoimintaa voisi lähteä kehittämään iältään van-

hemmille lapsille, joko alakouluikäisille tai jopa teini-ikäisille. Tällöin vuorovaikutusleikkien tilalle tulisi miettiä muuta toimintaa. Mikäli ryhmään osallistuvat lapset ovat alle kouluikäisiä, niin ryhmäkoon tulisi olla pieni tai ohjaajia valokuvaamisessa tulisi olla kaksi. Tällöin ohjaaja pystyisi ohjaamaan paria pidemmän aikaa kiinnittäen huomiota juuri vuorovaikutukseen. Yksi pohdittava asia on, millainen kamera on paras lapsen valokuvaamiseen. Järjestelmäkamera on alussa lapsen vaikeampi käsitellä ja hän tarvitsee kameran käyttämiseen ohjausta ja tukea. Kehittämisideana ajattelin myöskin valokuvaamista, jossa lapsi ja vanhempi vuorovaikutteisesti päättävät, miten haluavat otettavan heistä yhteiskuvia. Tällöin ohjaaja ottaisi valokuvat. He voisivat rakentaa yhdessä yhteisen valokuva-albumin.

Toimintaa ajatellen on hyvä ottaa huomioon toiminnan ajankohta. Tämän opinnäytetyön toimintaryhmä kokoontui syksyllä pimeimpään aikaan, jolloin valokuvaaminen ulkona ei ollut mahdollista. Valokuvaamisen mahdollisuudet olisivat olleet suuremmat, mikäli kuvia olisi voitu ottaa myös ulkona. Ilta-ajankohta oli kuitenkin hyvä osallistujien kannalta, myös työssä käyvät äidit pystyivät osallistumaan kerhoon. Vanhemmilta saatujen palautteiden mukaan yksi äiti kaipasi valokuvaamista ulkona.

Ajattelen, että yhteiskunnassa tällä hetkellä oleva kireä taloustilanne ja perheiden kiireinen elämäntapa vaikuttavat vuorovaikutukseen vanhempien ja lasten välillä. Tämä voisi olla yksi ennaltaehkäisevän työn muoto lapsiperheiden vuorovaikutuksen vahvistamiseen. Ennaltaehkäisevällä työllä yhteiskunnassa saadaan paremmat säästöt puhumattaakaan lapsen myönteisestä kehitymisestä, joka muodostuu osana hyvää vuorovaikutusta vanhemman kanssa.

Opinnäytetyöni toiminnallinen osuus oli hyvin opettavainen ja se kehitti valtavasti minun omia ryhmän ohjaustaitojani. Ensimmäisellä toimintakerralla yllättäen ilmennyt tilaongelma näytti minulle, että pystyn muuttamaan suunnitelmiani nopeastikin ja se ei lisää jännitystäni kohtuuttomasti. Sain runsaasti kokemusta havainnoinnista, joka auttaa mahdollisesti lastentarhanopettajan työssä toimiessani tarvitsemaani havainnoinnin taitoa. Myöskin tietämykseni vuorovaikutuksen merkityksellisyydestä lisääntyi. Reflektiotaitoni kehittivät, kun koko kerhotoiminnan aikana käytin tietoisesti oman toimintani reflektointia, joka sisälsi omien ajatusten ja tunteiden sekä toiminnan pohtimista ja heijastamista. Olin varautunut henkisesti ikävienkin asioiden kohtaamiseen, koska en tuntenut osallistujia etukäteen. Tässä olin huomioinut ajankäytön siten, että olisin voinut jäädä

kerhotoiminnan jälkeen keskustelemaan. Onnekseni tällaista tilannetta ei tullut eteen. Olin käynyt itse voimauttavan valokuvan menetelmän kurssin opiskeluissani. Kurssin käyminen on mielestäni ehdoton edellytys kerhon pitämiselle, koska ohjaaja on käynyt läpi kuvaustilanteen vuorovaikutuksen ja omakuvan kohtaamisen. Tämän avulla ymmärsin paremmin osallistujien toimintaa ja reaktioita. Osasin myöskin olla tukena ohjaamassa tilanteissa, joissa näin selkeästi tuen tarvetta.

Olen järjestelmällinen ihminen ja koen, että siitä oli tässä opinnäytetyön tekemisessä hyötyä erityisen paljon. Olin laatinut itselleni melko tarkat aikataulut ja noudatin niitä mielestäni hyvin, välillä toki mahdollisuuksien mukaan. Äideiltä saamissani palautteissa yksi äiti kertoi, että minun olisi pitänyt ohjata toimintaa enemmän. Tässä on yksi kehittämisen kohde itselleni, kun jatkossa ohjaan ryhmiä. Kaiken kaikkiaan olen tyytyväinen tutkimustyön toiminnalliseen osuuteen ja tutkimustuloksiin sekä saamaani palautteeseen.

LÄHTEET

Brodén, M. 2006. Raskausajan mahdollisuudet. Kun suhteet kehittyvät. 2. painos. Helsinki: Gummerrus. Kekseliäs kasvattaja.

Glase, D. 2001. Lasten pahoinpitelyn ja laiminlyönnin vaikutukset aivoihin- kirjallisuuskatsaus. Teoksessa Sinnkonen, J. & Kalland, M. (toim.) 2001. Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. Helsinki: WSOY, 67 – 114.

Grebelsky-Lichtman, T. 2014 Children's Verbal and Nonverbal Congruent and Incongruent Communication During Parent–Child Interactions. *Human Communication Research* 2014 (40), 415–441.

Halkola, U. 2009. Valokuvaterapian teoreettisia perusteita hahmottamassa. Teoksessa Halkola, U., Mannermaa, L., Koffert, T., Koulu, L. Valokuvan terapeuttinen voima. Helsinki: Duodecim, 49–74.

Hari, R. 2003; 119(15):1465–1470. Sosiaalisen kognition hermostollinen perusta. Julkaisussa *Lääketieteellinen Aikakauskirja Duodecim*. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim. Luettu 29.1.2017.

<http://www.duodecimlehti.fi/lehti/2003/15/duo93720>

Hari, R. 2007; 123(13): 1565 – 1573. Ihmisaivojen peilautumisjärjestelmä. Julkaisussa *Lääketieteellinen Aikakauskirja Duodecim* 121. vuosikerta. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.

Hari, R., Järvinen, J., Lehtonen, J., Lonka, K., Peräkylä A., Pyysiäinen, I., Salenius, S., Sams, M., Ylikoski, P. 2015. Ihmisen mieli. Helsinki: Gaudeamus.

Harju, V. 2009. Lapsi linssin takana- valokuvaus lastensuojelun työvälineenä. Teoksessa Halkola, U., Mannermaa, L., Koffert, T., Koulu, L. Valokuvan terapeuttinen voima. Helsinki: Duodecim, 229–237.

Iacoboni, M. 2008. Ihmisten peilaus. Kytkeytymisemme uusi tiede. Suom. Pietiläinen, K. Helsinki: Terra Cognita Oy. Alkuperäinen teos 2008.

Karhunen, M., Tervoja, P. 2014. Peilisolut mahdollistavat vuorovaikutuksen. Luettu 9.4.2017.

<http://www.savonsanomat.fi/kotimaa/Peilisolut-mahdollistavat-vuorovaikutuksen/514888>

Kauppila, R. 2005. Vuorovaikutus ja sosiaaliset taidot. Jyväskylä: PS- kustannus.

Keltikangas-Järvinen, L. 2012. Pienen lapsen sosiaalisuus. Helsinki: WSOY.

Kilner, J.M., Lemon, N.R. 2013. What We Know Currently about Mirror Neurons. Julkaisussa *Current biology*. Luettu 24.1.2017.

[http://www.cell.com/current-biology/fulltext/S0960-9822\(13\)01326-2](http://www.cell.com/current-biology/fulltext/S0960-9822(13)01326-2)

Korhonen, A., Sukula, S. 2004. Vauva-perhetyö. Jyväskylä: PS-kustannus.

Korhonen, S. 2008. Lapsen ja vanhemman välisen myönteisen vuorovaikutuksen vahvistaminen: Vuorovaikutusleikkioppaan käyttö kasvatusneuvonnan ja -ohjauksen apuvälineenä. Luettu 30.3.2017.

<https://www.thl.fi/documents/10542/473773/vuo0vovaikutusleikkiopas.pdf>

Kuula, A. 2006. Tutkimusetiikka. Aineiston hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Osuuskunta vastapaino.

Launonen, K. 2007. Vuorovaikutus- kehitys, riskit ja tukeminen kuntoutuksen keinoin. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry. Oppimateriaalikeskus Opikse.

Mattila, K.-P. 2010. Lapsen arki ja tarpeet. Teoksessa Inkinen, A. & Poikkimäki, S. Isän kanssa- arkena ja sunnuntaina. Helsinki: NMKY, 98 – 101.

Mattila, K.-P. 2011. Lapsen vahvistava kohtaaminen. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Mesiäislehto-Soukka, H. 2005. Perheenlisäys isien kokemana- fenomenologinen tutkimus. Väitöskirja. Oulun yliopisto. Luettu 3.5.2016.

<http://jultika.oulu.fi/files/isbn9514277260.pdf>

Metsämuuronen, J. 2008. Laadullisen tutkimuksen perusteet. Metodologiasarja 4. 3. painos. Jyväskylä: Gummerrus.

Mäkelä, J. 2003. Aivojen varhainen kehitys vuorovaikutussuhteissa. Teoksessa Sinkkonen, J. (toim.) 2003. Pesästä lentoon. Kirja lapsen kehityksestä kasvattajalle. Helsinki: WSOY, 13 – 43.

Mäkinen, O. 2006. Tutkimusetiikan ABC. Helsinki: Tammi.

Mäntymaa, M., Puura, K. 2011. Varhainen vuorovaikutus ja aivojen kehitys. Teoksessa Sinkkonen, J. & Kalland, M.(toim.) 2011. Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. Helsinki: WSOY, 17 – 27.

Mäntymaa, M., Luoma, I., Puura, K. & Tamminen, T. 2003. Tunteet, varhainen vuorovaikutus ja aivojen toiminnallinen kehitys. Duodecim 119 (6). 459 – 465. Luettu 2.5.2016.

<http://www.terveysportti.fi/xmedia/duo/duo93467.pdf>

Niemelä, P. 2003. Äitiyden tunteen syntyminen. Teoksessa (toim. Niemelä, P., Siltala, P., Tamminen, T. 2003. Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus. Helsinki: WSOY, 237 – 260.

Papunet.2017. Toimiva vuorovaikutus. Luettu 19.3.2017.

<http://papunet.net/tietoa/toimiva-vuorovaikutus>

Punamäki, R-L 2001. Kiintymyssuhteen ja traumaattisen kokemuksen yhteys. Teoksessa Sinkkonen, J. & Kalland, M.(toim.) 2001. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit, 174 – 197.

Punamäki, R-L. 2011. Vanhemmuuteen siirtyminen: raskausajan ja ensimmäisen vuoden kiintymissuhteet. Teoksessa Sinkkonen, J. & Kalland, M.(toim. 2011. Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. Helsinki: WSOY, 95 – 114.

- Rusanen, E. 2011. Hoiva, kiintymys ja lapsen kehitys. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab.
- Salo, S. & Mäkelä, J. 2007. MIM-vuorovaikutushavainnoinnin käsikirja. Ikävuodet 2-8. Helsinki: Psykologien Kustannus Oy.
- Savolainen, M. Maailman ihanin tyttö/projektit. Luettu 27.1.2017.
http://www2.uiah.fi/projektit/maailman_ihanin/Menetelma.html
- Savolainen, M. 2004. Maailman ihanin lapsi- valokuva perheessä. Teoksessa Piironen, L. (toim.) Leikin pikkujättiläinen. Helsinki: WSOY.
- Savolainen, M. 2009. Voimauttava valokuva. Teoksessa Halkola, U., Mannermaa, L., Koffert, T., Koulu, L. Valokuvan terapeutin voima. Helsinki: Duodecim, 210–227.
- Savolainen M. Voimauttava valokuva. Luettu 25.1.2017.<http://www.voimauttavavalokuva.net/index.htm>
- Schulman, M. 2003. Vauvahavainnointi. Teoksessa (toim. Niemelä, P., Siltala, P., Tamminen, T. 2003. Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus. Helsinki: WSOY, 70 – 91.
- Setälä, P. 2003. Oma kuva. Valokuvauksen ohjaajaopas. Pori: Satakunnan taidetoimikunta.
- Setälä, P. 2012. Lapsi kuvan takana. Erityisiä piirteitä lasten valokuvailmaisussa. Helsinki: Musta Taide.
- Silvén, M.(toim.) 2010. Varhaiset ihmissuhteet. Polku lapsen suotuisaan kehitykseen. Helsinki: Minerva Kustannus Oy.
- Sinkkonen, J. & Kalland, M. (toim.) 2001. Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintymisen. Helsinki: WSOY.
- Sinkkonen, J. 2003. Lapsen kiintymyssuhteen syntyminen ja sen häiriöt. Teoksessa (toim. Niemelä, P., Siltala, P., Tamminen, T. 2003. Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus. Helsinki: WSOY, 92 – 105.
- Sinkkonen, J. 2012. Mitä lapsi tarvitsee hyvään kasvuun. Helsinki: WSOY.
- Tuomi, J., Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Valli, R. (toim.), Aaltola, J. 2015. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Vilén, M., Leppämäki, P. & Ekström, L. 2008. Vuorovaikutuksellinen tukeminen. 3. uudistettu painos. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.
- Voimauttava valokuva. Voimauttavan valokuvan menetelmä. Luettu 25.1.2017.
https://www.facebook.com/pg/voimauttavavalokuva/about/?ref=page_internal

LIITTEET

Liite 1. Mainos

HALUATKO LAPSESI KANSSA MUKAVAA YHTEISTÄ TEKEMISTÄ?

SOVELLETTU VOIMAUTTAVAN VALOKU- VAUKSEN LAPSI-VANHEMPI-PIENRYHMÄ ALOITTA A _____

KLO 17.30 – 19.00

LAPSEN IKÄTOIVEENA ON N. 4 -6- VUOTIAS. TOIMINTAAN OSALLISTUMINEN ON VAPAAEHTOISTA, MUTTA TOIVOMUKSENA ON OSALLISTUA KAIKKIIN TOIMINTAKERTOIHIN.

RYHMÄ TOTEUTETAAN YHTEISTYÖSSÄ _____SEURAKUNNAN JA RYHMÄN TOIMINNASTA OPIN-
NÄYTETYÖTÄ TEKEVÄN SOSIONOMIOPISKELIJA ____ KANSSA. OHJAAJANA TOIMII MYÖS _____
SEURAKUNNASTA _____.

RYHMÄÄN ON RAJOITETTU OSALLISTUJAMÄÄRÄ MAX. 5 PARIÄ. LOPUKSI TOIMINNASTA TOIVOTAAN PALAUTETTA KYSELYKAAVAKKEELLA.

SITOVAT ILMOITTAUTUMISET 29.9.2016 MENNESSÄ SEKÄ LISÄKYSYMYKSET PUHELIMITSE _____ARKISIN KLO 8-9 JA 11-13 VÄLISINÄ AIKAINA PUHELINNUMEROON _____

Hei arvoisa vanhempi ja lapsi!

Olen sosionomiopiskelija Tampereen ammattikorkeakoulusta. Teen opinnäytetyöni toiminnallisessa pienryhmässä, jossa käytämme valokuvatyöskentelyä voimauttavan valokuvan menetelmällä. Ryhmässä on 5 lapsi-vanhempiparia.

Kutsun sinut ja lapsesi mukaan ryhmään, jossa haluan tarjota sinulle ja lapsellesi mukavaa vuorovaikutuksellista yhdessä tekemistä. Samalla sinä ja lapsesi autatte minua toteuttamaan toiminnallisen opinnäytetyöni olemalla toiminnan kohderyhmänä. Toiminnallisten ryhmien jälkeen kirjoitan opinnäytetyötäni, jossa hyödynnän ryhmässä otettuja valokuvia ja kyselylomaketta sekä yleistä keskustelua. Otettuja valokuvia säilytän ensi kevääseen asti, kunnes esitän opinnäytetyöni ja tämän jälkeen kuvat tuhoaan. Opinnäytetyössäni otan huomioon, ettei kukaan ryhmään osallistuvista ole tunnistettavissa työssäni.

Toimintaan osallistuminen on vapaaehtoista, mutta toivon, että ryhmään osallistujat osallistuisivat toimintaan kaikkina neljänä toteutuskertana, jotka ovat _____:

Omia kameroita ei tarvita toimintaryhmissä, mutta mikäli on mahdollista antaa lapsen tutustua kotona olevaan kameraan etukäteen, niin se voi helpottaa valokuvatyöskentelyä kerhossa. Jos haluatte, niin mukaan voi ottaa mieliesineen, lelun, roolivaatetta tai mitä tahansa muuta haluamaanne ”rekvisiittaa”.

Viimeisellä kerralla haluaisin saada toiminnasta palautetta pienimuotoisella kyselykaavakkeella opinnäytetyön analysointia varten sekä toiminnan kehittämiseen seurakunnan työhön.

Minun kanssani toimii ryhmässä ohjaajana ____ seurakunnasta. Mikäli sinulla heräsi kysymyksiä tai haluat tietää lisää toiminnasta etukäteen, ota rohkeasti yhteyttä. Parhaiten tavoitat minut sähköpostitse.

Yhteistyöterveisin, _____

Liite 3. Havainnointirunko

Havainnointirunko

Katsekontakti, kasvonilmeet

- Ottaako katsekontaktia lapseen?
- Kasvonilmeet?

Ilmeet, eleet, asento

- Millaisia ovat ilmeet, eleet, kehon asennot?

Tunnetila

- Näkyikö lapsen, vanhemman tunnetila toiminnan aikana?
- Huomioiko vanhempi lapsen tunnetiloja toiminnan aikana?

Puhe

- Millaista sanallista ilmaisua, ääntelyä?
- Äänensävyt, äänenpainot ja äänen voimakkuus?

Tilanteen hallinta

- Lapsen mielipiteen ja toiveen huomioiminen?
- Oliko vuorovaikutusta?
- Ohjeistiko vanhempi lastaan?

Liite 4. Lomakehaastattelu

Kerro/kuvaile lyhyesti kokemuksiasi. Jos tila ei riitä, voit jatkaa kirjoitusta kääntöpuolelle.

Vastasiko ryhmätoiminta odotuksiasi? Jos vastasi, niin miten?

Mitä uutta opitte toisistanne? Huomasitteko toisistanne jotain, mitä ette ollut ennen huomannut? Opitko tai näitkö itsesi eri tavalla? Tässä kysymyksessä voidaan ajatella kuvaustilanteita ja valmiita kuvia.

Vaikuttiko voimauttava valokuva sinun ja lapsesi vuorovaikutukseen? Jos vaikutti, niin miten ja vaikuttiko se täällä ryhmätoiminnassa vai kotona arjessa?

Askartelitte yhdessä kehykset kuviinne. Miten koitte sen?

Mitä kehitettävää ryhmätoiminnassa olisi ollut? Suositteletko vastaavaa toimintaa lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen vahvistamiseksi? Ruusuja ja risuja.
